

Kur'an-ı Kerim'in Tesettüre Bakışı
The Qur'an's View on the Veiling

Mustafa KARA

Doç. Dr., Ondokuz Mayıs Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Kur'an-ı Kerim Okuma ve Kıraat
İlmi Ana Bilim Dalı

*Associate Professor, Ondokuz Mayıs University, Faculty of Divinity, Department of
Qur'an Reading and Recitation Scientific
Samsun, Turkey*

mustafakara@omu.edu.tr

<https://orcid.org/0000-0002-5497-1131>

2010

Makale Bilgisi / Article Information

Makale Türü / Article Types: Araştırma Makalesi / Research Article

Geliş Tarihi / Received: 07 Ağustos / August 2019

Kabul Tarihi / Accepted: 17 Ekim / October 2019

Yayın Tarihi / Published: 15 Aralık / December 2019

Cilt / Volume: 10 Sayı / Issue: 23 Sayfa / Pages: 684-717

Atıf / Cite as: Kara, Mustafa. "Kur'an-ı Kerim'in Tesettüre Bakışı [The Qur'an's View on the Veiling]". *Şırnak Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi – Şırnak University Journal of Divinity Faculty* 10/23 (December 2019): 684-717.

<https://doi.org/10.35415/sirnakifd.603362>

Copyright © Published by Şırnak Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi / Şırnak, Türkiye (Şırnak University, Faculty of Divinity, Şırnak, 73000 Turkey).

Öz

Bu makalede “Kur’ân-ı Kerîm’in Tesettüre Bakışı” konusu işlenmektedir. Makalenin amacı, Yüce Allah’ın (cc) bir emri olan tesettür hakkında Kur’ân merkezli bir analiz yapabilmek ve bu konuda güncel bir duyarlılık oluşturmaktır. Araştırmanın temel hipotezi, tesettürün Kur’ân’ın en önemli emirlerinden birisi olduğu, ancak bu konuda uygulamaya yönelik bazı aksaklıkların yaşandığıdır. Bu hipotez, tesettür konusuna Kur’ân merkezli yaklaşmanın önemini de ortaya koymaktadır. Makalenin kapsamı, Kur’ân’da yer alan tesettürle doğrudan ilgili âyetlerle sınırlı tutulmaktadır. Araştırmanın yöntemi, literatür taramasına dayanmaktadır. Bu doğrultuda, sözü edilen âyetler ışığında Hz. Peygamber’in (s) hadisleri, tefsir külliyatında yer alan bilgiler ve yapılan diğer çalışmalar sentezlenerek değerlendirilmektedir.

Makale, *Giriş* kısmını takip eden dört alt başlıktan meydana gelmektedir. Bu alt başlıklar şunlardır: *i. Kavramsal Çerçeve. ii. Kur’ân’da Tesettürle İlgili Âyetlerin Tahlihi.* Bu kapsamda, A’râf Sûresi 26-27, Nûr Sûresi 30-31, 60, Ahzâb Sûresi 33 ve 59. âyetler araştırmaya konu olmaktadır. *iii. Tesettüre Bürünmenin Amaçları.* Bu doğrultuda tesettürün takvâ elbisesine bürünmek, edep yerlerini gizlemek, süslenmek, şeytan ve taraftarlarının saldırılarına karşı tedbirli olmak, gözleri harama bakmaktan sakındırmak, namus ve iffeti korumak, zîneti teşhir etmemek, Yüce Allah’ın emrine itaat etmek, tanınmak, sözlü ya da fiili tacize uğratılmamak, güzel görünmek, soğuktan ve sıcaktan korunmak gibi amaçları olduğu anlaşılmaktadır. *iv. Tesettüre Uygun Elbisenin Taşınması Gereken Nitelikler.* Tesettüre uygun elbisenin takvâyâ uygun, temiz, insan vücudunu/tenini göstermeyecek şekilde kalın, vücut hatlarını teşhir etmeyecek düzeyde geniş olması ve kadın elbisesinin erkek kıyafetine, erkek kıyafetinin de kadın elbisesine benzememesi gibi nitelikler taşınması gerektiği anlaşılmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Tefsir, Kur’ân, Tesettür, Takvâ, Başörtüsü.

Abstract

What the Qur’an says about veiling is discussed in this article. The aim of this article is to analyze the veiling, which is a command of Almighty Allah, based on the Qur’an, and to create a current sensitivity. The basic hypothesis of the research is that the veiling is one of the most important orders of the Qur’an, but there are some disruptions to the practice. This hypothesis reveals the importance of approaching the Qur’an to the Qur’an-centric approach. The scope of the article is confined to verses in the Qur’an concerning veiling. The method of research consists of the literature review on the veiling. Accordingly, and in the light of afore-mentioned verses, Prophet Muhammad’s sayings, relevant data existed in the tafsir works and other works done on the subject are evaluated.

The article includes the four sections following its introduction. These sub-headings are as follows. *i. Conceptual Framework. ii. The Analysis of the Verses Regarding the Veiling in the Qur’an.* The surahs al-Araf (26-27), an-Nur (30-31, 60) and al-Ahzab (33, 59) regarding the veiling in the Qur’an are handled. *iii. The Purpose of the Veiling.* It is inferred that the veiling has purposes such as wearing the piety clothing (taqwa), covering the private parts of the body, protection from the attacks of the satan and its followers, refraining from the illicit glance, protecting the honor and chastity, not revealing women’s adornment, obeying Almighty Allah’s command, protecting women from being harassed verbally and physically, looking beautiful and protecting women from hot and cold weather as part of the purpose of the veiling. *iv. The Features of the Cloth in accord with the Veiling.* It comes to light that clothing should be in accord with the taqwa, clean, thick enough not to show the body, loose not to display the shape of the body and female clothing must not resemble the male’s clothing within the context of subhead ‘features of the cloth in accord with the veiling.

Keywords: Qur’an, Tafsir, Veiling, Taqwa, Headscarf.

Extended Abstract

What the Qur'an says about veiling is discussed in this article. The aim of this article is to analyze the veiling, which is a command of Almighty Allah, based on the Qur'an, and to create a current sensitivity. The basic hypothesis of the research is that the veiling is one of the most important orders of the Qur'an, but there are some disruptions to the practice. This hypothesis reveals the importance of approaching the Qur'an to the Qur'an-centric approach. The scope of the article is confined to verses in the Qur'an concerning veiling. The method of research consists of the literature review on the veiling. Accordingly, and in the light of afore-mentioned verses, Prophet Muhammad's sayings, relevant data existed in the tafsir works and other works done on the subject are evaluated.

The article includes the four sections following its introduction. These sub-headings are as follows.

i. Conceptual Framework. This title consists of two sub-headings. *a. The etymology of the word 'veiling'.* In this context, it means "cover, to wear, to put a curtain between others and itself, or to hide in or behind something", in the dictionary, and as we use the term, means "to cover specific parts of the body because of a natural, conventional or religious reason in a certain way which is determined by religion. *b. The concepts related to the veiling in the Qur'an.* The concepts 'libâs, himâr/humur, sevb/siyâb and cilbâb/celâbîb are handled in the first subhead.

ii. The Analysis of the Verses Regarding the Veiling in the Qur'an. The surahs al-Araf (26-27), an-Nur (30-31, 60) and al-Ahzab (33, 59) regarding the veiling in the Qur'an are handled. It is possible to express the results of these verses as follows:

Surah al-Araf (verse 26):

- Veiling is a commandment of Almighty Allah.
- The cloth to be veiled and embellished is a blessing from Almighty Allah to the human family.
- Veiling is a behaviour that is appropriate to human nature.
- The essential thing in the veiling is to wear the dress taqwa.
- It is to grasp the truth that is expected from people due to the blessings of Almighty Allah, and thus to serve Allah whole-heartedly.

Surah al-Araf (verse 27):

- One of the most significant aims of Satan is to make people uncover the private parts of their bodies and thus to remove their taqwa clothes.
- People can't see satan and his followers; but they see people.
- Satan is the only friend of non-believers.

Surah an-Nur (verse 30):

- Veiling is not only an issue regarding women, but also is an issue concerning both men and women.
- It is primarily the duty of men to refrain from the illicit glance and to save the honor.

- Not to refrain from the illicit glance is an act that opens door to adultery.
- It is the duty of men to preserve the chastity and honor of people under their responsibility.

Surah an-Nur (verse 31):

- Women, like men, are obliged to refrain from the illicit glance and to preserve their chastity and honor.
- Women (except what is acceptable such as hand and face) are responsible for not displaying their ornaments, letting their headscarves fall to cover their necklines and not stamping their feet in order to draw attention to their hidden ornaments.
- It is not enough to cover the dress taqwa only to cover his dress; it needs to be reflected in behavior and transformed into a lifestyle.

Surah an-Nur (verse 60):

- There are exceptional provisions for older women on veiling.
- Older women can take off their outer clothes without revealing their adornments.
- Whatever the age of the woman, it is essential to keep chastity.

Surah al-Ahzab (verse 33):

- Almighty Allah gave warnings about social life, hymn and worship to all the women of the ummah through the wives of the Prophet (pbuh).
- All instructions given by Almighty Allah in this verse and to obey these instructions by the wives of the Prophet in general and all the women and even the ummah in general are important in terms of purifying themselves.

Surah al-Ahzab (verse 59):

- To wear their jilbabs when they go out is a commandment of Almighty God to women.
- The main reason why women wear their jilbabs when they go out is that they should be recognized and shouldn't be verbally or actually harassed.
- Women were in social life through revelation as it is today.

iii. The Purpose of the Veiling. It is inferred that the veiling has purposes such as wearing the piety clothing (taqwa), covering the private parts of the body, protection from the attacks of the satan and its followers, refraining from the illicit glance, protecting the honor and chastity, not revealing women's adornment, obeying Almighty Allah's command, protecting women from being harassed verbally and physically, looking beautiful and protecting women from hot and cold weather as part of the purpose of the veiling.

iv. The Features of the Cloth in accord with the Veiling. It comes to light that clothing should be in accord with the taqwa, clean, thick enough not to show the body, loose not to display the shape of the body and female clothing must not resemble the male's clothing within the context of sub-head 'features of the cloth in accord with the veiling.

GİRİŞ

Bilindiği üzere Kur'an-ı Kerim, insanlar tarafından okunsun, anlaşılın ve evrensel ilkeleri hayata aktarılın diye (el-'Ankebût 29/45; Yâsîn 36/69-70; es-Sâd 39/29; vb.) Yüce Allah (cc) tarafından Cebrail aracılığıyla Hz. Peygamber'e (s) indirilmiş olan ilâhî bir mesajdır. Kur'an aynı zamanda muttakîler için bir rehber, bir yol gösterici ve bir hidayet kaynağıdır (el-Bakara 2/2).

Kur'an, insanlara rehberlik etmek ve onlara Yüce Allah'ın dosdoğru yolunu göstermek için bazı emir ve yasaklar içermektedir. Bu emirlerden birisi de *tesettür*, yani örtünmektir. *Tesettür*, Kur'an ve Sünnet ekseninde dini boyutlarıyla incelenmesi gereken önemli bir konudur. *Tesettür* konusunu doğru şekilde anlayabilmek için Kur'an'da bu konuyla doğrudan ilişkili âyetleri ve Hz. Peygamber'in bu husustaki hadislerini bir bütünlük içerisinde incelemek gerekmektedir. Aksi takdirde parçacı yaklaşımlarla sağlıklı sonuçlara ulaşmak mümkün olamayacaktır.

Tesettür konusunda bu zamana kadar yapılan bazı çalışmalar şunlardır:

- Neşe Öztimur, *Tesettürlü Meslek Sahibi Kadınlar: 1990'lar Bursa'sında Tesettürlü Kadınların Gündelik Yaşam Stratejileri* (Doktora Tezi, İhsan Doğramacı Bilkent Üniversitesi, 1999).
- Fatma Sünda, *Tesettürün Mantiği: Türkiye'de Eğitimli İslamcı Kadınların Toplumsal Cinsiyet Bakımından Günlük Yaşamları* (Doktora Tezi, ODTÜ Üniversitesi, 2002).
- Abdurrahman Ensari, *Hicab ve Zina Ayetlerinin Yorumunda Ortaya Çıkan Problemler* (İstanbul: Kahraman Yayınları, 2004).
- Elif Deniz, *Veiling Fashion, Consumption Culture And Identity: A Qualitati-*

ve Analysis For Interpreting The Veiled Turkish Women's Changing Clothing Practices (Doktora Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, 2013).

- Fatma Özbek, *İslam'da Tesettür* (Yüksek Lisans Tezi, Dicle Üniversitesi, 2013).
- Büşra Özüdoğru, *Farklı Nesillerde Tesettür Algısı* (Yüksek Lisans Tezi, Necmettin Erbakan Üniversitesi, 2017).
- Hilal Çetin, *Moda ve Tesettür Algısı Üzerine Bir Araştırma* (Yüksek Lisans Tezi, Ondokuz Mayıs Üniversitesi, 2018).
- Merve Müftüoğlu, *Örtünmenin Tesettüre Dönüşme Sürecinde Nur Suresi 31. Ayetin Rolü* (Yüksek Lisans Tezi, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi, 2018).

“Kur’ân-ı Kerîm’in Tesettüre Bakışı” başlıklı bu çalışmamızda biz sırasıyla, *tesettür* kelimesinin etimolojik yapısını, Kur’ân’da sözü edilen kelime ile ilişkili kavramları, Kur’ân’da tesettürle ilgili âyetleri, Kur’ân âyetleri ışığında tesettürün amaçlarını ve tesettüre uygun kıyafette bulunması gereken nitelikleri incelemek istiyoruz.

1. KAVRAMSAL ÇERÇEVE

1.1. Tesettür Kelimesinin Etimolojik Yapısı

Tesettür تَسْتُرُ kelimesi Arapça’da “örtmek, gizlemek, perdelemek, engel olmak”¹ anlamlarına gelen (س-ت-ر) s-t-r kök harflerinden türemiştir. Kelime sözlükte “örtünmek, örtüye bürünmek, kuşanmak, başkaları ile kendisi arasına perde koymak, bir şeyin içinde ya da arkasında gizlenmek”² manalarına gelir. *Tesettür* kelimesi terim olarak “insanın fıtrî, tabiî, örfî veya dinî bir gerekçe ile ilgilileri ve ölçüleri dinen belirlenmiş bir şekilde vücudunun belli yerlerini örtmesi”³ demektir. Örtünme üzerinden görünür hale gelen bir Müslüman bilinçlenmesi olarak da tanımlanan⁴ *tesettür*, Müslümana kimlik kazandıran bir değerdir.⁵ *Tesettür*, aynı zamanda örtünmenin ge-

¹ Ebû Mansûr Muhammed b. Ahmed el-Ezherî, “Str”, *Tehzîbu'l-luğa* (Beyrut: Dâru'l-Ma'rife, 2001), 2: 1624-1625; Ebû Nasr İsmâîl b. Hammâd Cevherî, “Str”, *es-Sihâh fi'l-luğa ve'l-'ulûm* (Beyrut: Dâru'l-Hadâratî'l-'Arabiyye, 1974), 1: 566; Ebu'l-Kâsım Huseyn b. Muhammed Râğîb el-İsfehânî, “Str”, *el-Müfradât fi ğarîbi'l-Kur'ân* (Beyrut: Dâru'l-Ma'rife, ts.), 396; Ebu'l-Fadl Cemâlüddîn Muhammed b. Mükerrrem el-Mısırî İbn Manzûr, “Str”, *Lisânü'l-'Arab* (Beyrut: Dâr Sâdır, 2003), 7: 121.

² Ezherî, “Str”, 2: 1624-1625; Cevherî, “Str”, 1: 566; İsfehânî, “Str”, 396; İbn Manzûr, “Str”, 7: 121.

³ Ezherî, “Str”, 2: 1624-1625; Cevherî, “Str”, 1: 566; İsfehânî, “Str”, 396; İbn Manzûr, “Str”, 7: 121.

⁴ Fatih Tok - Merve Müftüoğlu, “Nur Suresi 31. Ayetin Tesettür Bağlamında İncelenmesi”, *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 5/9 (Aralık 2018): 80.

⁵ Büşra Özüdoğru, *Farklı Nesillerde Tesettür Algısı* (Yüksek Lisans Tezi, Necmettin Erbakan Üniversitesi, 2017), 145.

rekli olduğunu bilen, bunun ölçülerinin farkında olan ve bu duyarlılıkla hareket eden bireyin ortaya koyduğu bir sorumluluk,⁶ Müslümanın inanç değerlerine sadakatının, safiyet, aidiyet ve yaşam biçiminin ifadesidir.⁷ Ayrıca tesettür, dini duyarlılığın göstergesi şeklinde ortaya çıkan, insanları karşı cinslerinden farklılaştıran ve sosyal hayatta dindarlığın sembolü olarak anlam kazanan bir değerdir.⁸ *Tesettür* kelimesinin bahsi geçen sözlük ve terim anlamları, örtünmenin fitrî, doğal, sosyal, kültürel ve ahlâkî boyutları bulunan bir bilinçlenme olduğunu göstermektedir.⁹ Nitekim *tesettür*, örtünme, korunma, utanma-gizlenme, süslenme ve cazibe gibi maddi işlevlerinin yanı sıra iletişim, etkileşim, bireysel ifade, sosyal rol, ekonomik güç, politik sembol ve dini değerler gibi kültürel yönleri de olan bir konudur.¹⁰

Arapça'da *tesettür* sözcüğü ile aynı kökten türemiş olan başka kelimeler de mevcuttur. Bu bağlamda, سِتْر *sitr* kelimesi gerçek anlamıyla "gizlenmeye yarayan engel, perde, siper vb. şeyler", mecaz olarak da "çekinme, korku, edep, hayâ"¹¹ manalarında kullanılmaktadır. Yine bu kökten türeyen سَتْر *seter* "kalkan"¹² demektir; سَتِير *setîr* ve مَسْتُور *mestûr* ise mecazen "iffetli, edepli, hayâ sahibi"¹³ anlamlarına gelir.

Arapça'da *tesettürle* ilgili olarak (خ-د-ر) *h-d-r* kök harflerinden türeyen ve "örtmek, gizlemek"¹⁴ anlamlarına gelen حِذْر *hıdr* kelimesi de yaygın olarak kullanılmaktadır. Yine (ه-ت-ك) *h-t-k* kökünden türeyen ve "yırtmak, yarmak"¹⁵ manalarına gelen هَتَك *hetk* sözcüğü de (س-ت-ر) *s-t-r* kök harflerinden türeyen kelimelerle birlikte kullanıldığında "ar ve hayâ perdesinin yırtılması, bu duyguların parçalanması, insan onur ve haysiyetinin yarılması,

⁶ Merve Müftüoğlu, *Örtünmenin Tesettüre Dönüşme Sürecinde Nur Suresi 31. Ayetin Rolü* (Yüksek Lisans Tezi, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi, 2018), 2.

⁷ Fatma Özbek, *İslam'da Tesettür* (Yüksek Lisans Tezi, Dicle Üniversitesi, 2013), 80.

⁸ Ali Arslan - Melek Çaylak, "Tesettür Giyimi Etkileyen Tüketim Kültürü Faktörleri Üzerine Uygulamalı Bir Araştırma", *Akademik İncelemeler Dergisi* 13/1 (Nisan 2018): 43.

⁹ H. Yunus Apaydın, "Tesettür", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2011), 40: 538.

¹⁰ Nurullah Abalı, *Geleneksellik ve Modernizm Açısında Kılık Kıyafet* (İstanbul: İlke Yayınları, 2009), 15; Hilal Çetin, *Moda ve Tesettür Algısı Üzerine Bir Araştırma* (Yüksek Lisans Tezi, Ondokuz Mayıs Üniversitesi, 2018), 33.

¹¹ Ezherî, "Str", 2: 1624; Cevherî, "Str", 1: 566; Isfehânî, "Str", 396; İbn Manzûr, "Str", 7: 121.

¹² Cevherî, "Str", 1: 566-567; Isfehânî, "Str", 396; İbn Manzûr, "Str", 7: 121.

¹³ Ezherî, "Str", 2: 1625; Isfehânî, "Str", 530-531; İbn Manzûr, "Str", 7: 121.

¹⁴ Ezherî, "Hdr", 1: 991; Ebu'l-Huseyn Ahmed b. Zekeriyâ İbn Fâris, "Str", *Mücmelü'l-luğa* (Beyrut: Müessesetü'r-Risâle, 1986), 2: 278-279; Cevherî, "Hdr", 1: 332-333; İbn Manzûr, "Hdr", 5: 26.

¹⁵ İbn Fâris, "Htk", 4: 898; Cevherî, "Htk", 2: 629; İbn Manzûr, "Htk", 15: 19.

vakarın yitirilmesi"¹⁶ anlamlarına gelir. Bununla ilişkili olarak insan içine çıkılamayacak düzeyde utanılacak, yüz karası bir vaziyeti ise هَتِيك *hetîke* kelimesi ifade eder.¹⁷

Arapça'da "edep ve hayâ perdesi yırtılmış" anlamında مَهْتُوكُ السِّتْرِ *mehtûkû's-sitr* deyimi kullanılır.¹⁸ Bu deyim "bir kişinin ayıplarının ortaya çıkması, o kişinin toplum içerisinde rezil-rüsva olması" manasına gelir ve mecazen "Allah onun örtüsünü yani hayâ perdesini yırttı"¹⁹ demektir. Araplar ayrıca "giysi" anlamındaki ثِيَاب *siyâb* kelimesini de erdem, edep, iffet ve hayâdan kinaye olarak kullanırlar.²⁰

S-t-r (س-ت-ر) kök harflerinden türeyen kelimeler Kur'ân-ı Kerîm'de üç âyette (el-İsrâ 17/45; el-Kehf 18/90; el-Fussilet 41/22) zikredilmektedir. Bu bağlamda Fussilet sûresi 22. âyetteki تَسْتَرُونَ *testetirûne* fiili "kaçınmak", İsrâ sûresi 45. âyetteki مَسْتُور *mestûr* kelimesi "gizli", Kehf sûresi 90. âyetteki سِتْر *sitr* ifadesi de "siper" anlamına gelmektedir.

1.2. Kur'ân'da Tesettürle İlişkili Kavramlar

Kur'ân-ı Kerîm'de tesettürle ilişkili olarak لِبَاس *libâs*, حُمُر/حِمَار *humâr/humur*, ثِيَاب/ثَوْب *sevb/siyâb* ve جَلَبَاب/جَلَابِيب *cilbâb/celâbîb* kavramları kullanılmaktadır. Şimdi bu kelimeleri etimolojik açıdan incelemek ve Kur'ân'daki kullanımalarına göz atmak istiyoruz.

1.2.1. Libâs Kavramı

Libâs لِبَاس kelimesi Arapça'da "giyinmek, örtünmek, kuşkuya düşürmek, şüphelendirmek, karıştırmak, ayırmak"²¹ anlamlarına gelen (ل-ب-س) *l-b-s* kök harflerinden türemiştir. Bu kelime terim olarak "insan bedenini örten elbise"²² demektir.

L-b-s (ل-ب-س) kök harflerinden türeyen kelimeler Kur'ân-ı Kerîm'de yirmi üç yerde zikredilmekte; giysi (el-Bakara 2/187; el-A'râf 7/26, 27; el-Hacc 22/23; el-Fâtır 35/33), örtü (el-A'râf 7/26; el-Furkân 25/47; en-Nebe' 78/10), zırh (el-Enbiyâ 21/80), sıkıntı (en-Nahl 16/112), şüphe (el-Kâf 50/15), giyinmek (en-Nahl 16/14; el-Kehf 18/31; el-Fâtır 35/12; ed-Duhân 44/53),

¹⁶ Ezherî, "Htk", 4: 3711; İbn Manzûr, "Htk", 15: 19.

¹⁷ Ezherî, "Htk", 4: 3711; İbn Manzûr, "Htk", 15: 19.

¹⁸ Ezherî, "Htk", 4: 3712; İbn Manzûr, "Htk", 15: 19.

¹⁹ Ezherî, "Htk", 4: 3712; İbn Manzûr, "Htk", 15: 19.

²⁰ Apaydın, "Tesettür", 40: 538.

²¹ Ezherî, "Lbs", 4: 3228-3229; İbn Fâris, "Lbs", 3: 801; Cevherî, "Lbs", 2: 430; Isfehânî, "Lbs", 734-735; İbn Manzûr, "Lbs", 13/161-162.

²² İbn Fâris, "Lbs", 3: 801; İbn Manzûr, "Lbs", 13: 161; Ebû 'Alî Emînüddîn el-Fazl b. el-Hasen et-Tabersî, *Mecma'u'l-beyân fi tefsîri'l-Kur'ân* (Beyrut: y.y., 1995), 7: 216.

ayırarak (el-En'âm 6/65), kuşkuyla düşürmek, şüphelendirmek (el-En'âm 6/65) ve karıştırmak (el-Bakara 2/42; Âl-i İmrân 3/71; el-En'âm 6/82, 137) anlamlarında kullanılmaktadır.²³

1.2.2. Hımâr/Humur Kavramı

Hımâr حِمَار (ç. خُمُر *humur*, أَحْمِرَة *ehmira*, حُمْر *humr*) kelimesi Arapça'da "örtmek, gizlemek, saklamak"²⁴ anlamlarına gelen (ح-م-ر) *h-m-r* kök harflerinden türemiştir. Bu kelime terim olarak "kadının baş ve boynunu örten ve yakasına kadar uzanan örtü"²⁵ yani başörtüsü demektir. *Hımâr*la aynı kökten türeyen حَمْر *hamr* da aklı örten ve onun sağlıklı kullanımını engelleyen şarap ve diğer alkollü içkiler için kullanılır.²⁶ Yine aynı kökten türeyen ve "korumak, perdelemek" manalarına gelen حُمْرِي *humra* ise "namaz kılan bir müslümanın, yüzünü toz, toprak ve diğer cisimlerden korumak amacıyla secde ettiği yere koyduğu küçük hasır veya bez parçası"²⁷ demektir.

H-m-r (ح-م-ر) kök harflerinden türeyen kelimeler Kur'ân-ı Kerîm'de yedi defa geçmekte; başörtüsü (en-Nûr 24/31), meşrubat (Muhammed 47/15) ve içki (el-Bakara 2/219; el-Mâide 5/90, 91; Yûsuf 12/36, 41) anlamlarında kullanılmaktadır.²⁸

1.2.3. Sevb/Siyâb Kavramı

Sevb سَوَّب (ç. سَيَّاب *siyâb*) kelimesi Arapça'da "giymek, giydirmek, katlamak, artırmak"²⁹ anlamlarına gelen (س-ي-ب) *s-y-b* kök harflerinden türemiştir. Kelime sözlükte "elbiseler",³⁰ terim olarak ise "insan bedeninin tamamını örten dış giysiler, üstlükler, dış elbiseler"³¹ anlamlarına gelir.

S-y-b (س-ي-ب) kök harflerinden türeyen kelimeler Kur'ân-ı Kerîm'de elbise (Hûd 11/5; el-Kehf 18/31; el-Hacc 22/19; en-Nûr 24/58, 60; Nûh 71/7; el-İnsân 76/21; el-Müddessir 74/4), giydirilmek, cezalandırılmak (el-

²³ Geniş bilgi için bkz. Muhammed Fuâd 'Abdu'l-Bâkî, "Lbs", *el-Mu'cemü'l-Müfhehras li Elfâzî'l-Kur'ânî'l-Kerîm* (Kahire: Dâru'l-Hadîs, 2001), 744-745; Mehmet Okuyan, *Çok Anlamlılık Bağlamında Kur'ân Sözlüğü* (İstanbul: Düşün Yayınları, 2015), 735-737.

²⁴ İbn Fâris, "Hmr", 2: 302; Cevherî, "Hmr", 1: 371-373; Isfehânî, "Hmr", 298-299; İbn Manzûr, "Hmr", 5: 152-153.

²⁵ Ezherî, "Hmr", 1: 1099-1101; İbn Fâris, "Hmr", 2: 302; Cevherî, "Hmr", 1: 371-373; Isfehânî, "Hmr", 298-299; İbn Manzûr, "Hmr", 5/154.

²⁶ Isfehânî, "Hmr", 298-299; İbn Manzûr, "Str", 5: 152.

²⁷ Ezherî, "Hmr", 1: 1099-1101; Isfehânî, "Hmr", 298-299; İbn Manzûr, "Str", 5: 154; Geniş bilgi için bk. Apaydın, "Tesettür", 40: 539.

²⁸ Geniş bilgi için bk. 'Abdu'l-Bâkî, "Hmr", 301-302; Okuyan, *Kur'ân Sözlüğü*, 310.

²⁹ İbn Fâris, "Svb", 1: 164-165; Isfehânî, "Svb", 179-180; İbn Manzûr, "Svb", 3: 51-52.

³⁰ İbn Fâris, "Svb", 1: 164-165; Isfehânî, "Svb", 179-180; İbn Manzûr, "Svb", 3: 52.

³¹ Isfehânî, "Svb", 179-180; İbn Manzûr, "Svb", 3: 52.

Mutaffifîn 83/36), katlamak, arttırmak, kedere boğmak, bolca ödül vermek (Âl-i İmrân 3/153; el-Mâide 5/85; el-Feth 48/18), mükâfat (Âl-i İmrân 3/145, 148, 195; en-Nisâ' 4/134; el-Kasas 28/80), karşılık (el-Kehf 18/31) ve sevap yeri (el-Bakara 2/125) manalarında kullanılmaktadır.³²

1.2.4. Cilbâb/Celâbîb Kavramı

Cilbâb جَلْبَاب (ç. جَلَابِيْب *celâbîb*) kelimesi Arapça'da "çekmek, getirmek, toplamak, birleştirmek, toplanmak"³³ anlamlarına gelen (ج-ل-ب) *c-l-b* kök harflerinden türemiştir. Kelime terim olarak "kadının, kendiliğinden görünen el, yüz ve ayaklar dışında bedeninin tamamını örten dış giysi, kadınların dışarıya çıktıklarında baştan ayağa kadar örtünmek üzere giyindikleri dış elbise, ferace,³⁴ car,³⁵ çarşaf, üstlük"³⁶ manalarına gelmektedir.³⁷ Yapılan tanımlardan جَلْبَاب *cilbâb* kelimesinin, kadının vücut hatlarını belli etmeyecek ölçüde bol ve normal elbise üzerine giyilen bir dış giysi olduğu anlaşılmaktadır.³⁸

C-l-b (ج-ل-ب) kök harflerinden türeyen kelimeler Kur'ân-ı Kerîm'de iki âyette (el-İsrâ 17/64; el-Ahzâb 33/59) geçmektedir. Bu çerçevede İsrâ sûresi 64. âyetteki اُجْلِبْ *eclib* fiili "üzerine gitmek, üzerine yürümek, kıskırtmak, yaygara koparmak", Ahzâb sûresi 59. âyetteki جَلَابِيْب *celâbîb* kelimesi de "dış giysiler, dış elbiseler" anlamına gelmektedir.

Tesettür kelimesinin etimolojik yapısından ve Kur'ân'da tesettürle ilgili kelime ve kavramların içerdiği manalardan anlaşılmaktadır ki örtünme insanî, fıtrî, tabîî, dinî ve örfî bir ihtiyaçtır ve bir Müslüman için tesettür kabul edilebilecek örtünmenin şart ve ölçülerini İslâm dini belirlemekte-

³² Geniş bilgi için bk. 'Abdu'l-Bâkî, "Clb", 198-199; Okuyan, *Kur'ân Sözlüğü*, 192-193.

³³ Ezherî, "Clb", 1: 626-629; İbn Fâris, "Clb", 1: 194; Isfehânî, "Clb", 198-199; İbn Manzûr, "Clb", 3: 167-170.

³⁴ *Ferace*, "kadınların, başörtüsüyle birlikte sokakta giydikleri üst elbisesidir." (Hülya Tezcan, "Ferace", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1995), 12: 349-350).

³⁵ *Car*, "185x215 cm boyutlarında dikişsiz bir bez/kumaş parçası olup, kadının baştan ayağa örtünebilmesi için en kullanışlı sokak kıyafetidir." (Sargon Erdem, "Car", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1993), 7: 157).

³⁶ Ezherî, "Clb", 1: 626-629; Isfehânî, "Clb", 198-199; İbn Manzûr, "Clb", 3: 170; Nasr b. Muhammed es-Semerkandî, *Tefsîru Ebi'l-Leys: Bahru'l-'ulûm* (Beyrut: y.y., 1996), 3: 73; Ebû Ca'fer Muhammed b. Cerîr et-Taberî, *Câmi'u'l-beyân 'an te'vîli âyi'l-Kur'ân* (Beyrut: Dâru'l-Ma'rife, 1988), 22: 46; Ebu'l-Kâsım Mahmûd b. Ömer b. Muhammed ez-Zemahşerî, *el-Keşşâf 'an hakâiki't-tenzil ve 'uyûni'l-ekâvil fi vucûhi't-te'vîl* (Beyrut: Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, 1995), 4: 542; Reinhart Pieter Anne Dozy, *Dictionnaire Détaillé Des Noms Des Vêtements Chez Les Arabes* (Amsterdam: Jean Müller, 1845), 122.

³⁷ *Cilbâb* hakkında geniş bilgi için bk. Abdurrahman Ensari, *Hicab ve Zina Ayetlerinin Yorumunda Ortaya Çıkan Problemler* (İstanbul: Kahraman Yayınları, 2004), 13-16.

³⁸ Apaydın, "Tesettür", 40: 541.

dir. Kur'ân'da tesettürle ilişkili birden fazla kelime ve kavram kullanılmasının sebebi ise örtünmeye atfedilen değeri ortaya koymak, takvâyaya uygun tesettürün sadece başörtüsünden ibaret olmadığını belirtmek ve sosyal hayatın bir parçası olan Müslüman kadınların çocukluk, gençlik, orta yaşlılık ve ihtiyarlık gibi toplumsal durumlarını açıklamak olsa gerektir.

2. KUR'ÂN'DA TESETTÜRLE İLGİLİ ÂYETLERİN TAHLİLİ

Kur'ân'da tesettürle doğrudan ilgili olarak A'râf Sûresi 26-27, Nûr Sûresi 30-31, 60, Ahzâb Sûresi 33 ve 59. âyetler zikredilmektedir. Şimdi bu âyetleri detaylı bir şekilde incelemek istiyoruz.

2.1. A'râf Sûresi 26. Âyet

يَا بَنِي آدَمَ قَدْ أَنْزَلْنَا عَلَيْكُمْ لِبَاسًا يُؤَارِي سَوَاتِكُمْ وَرِيثًا وَلِبَاسٍ اتَّقُوا ذَلِكَ خَيْرٌ ذَلِكَ مِنْ آيَاتِ اللَّهِ لَعَلَّهُمْ يَذَّكَّرُونَ

Ey Âdemoğulları! Size edep yerlerinizi örtecek giysi ve süslenecek elbise verdik. Asıl hayırlı olan ise takvâ elbisesidir. İşte bu (giysiler), hakikati anlasınlar diye Allah'ın (size ikram ettiği) âyetlerindedir.

Âyetin nüzûl sebebi: Bu âyetin nüzûl sebebi hakkında kaynaklarda şu bilgiler mevcuttur:

i. Bu âyet, bazı Arapların Ka'be'yi çıplak olarak tavaf etmeleri üzerine indirilmiştir.³⁹

ii. Kureyşli Ahmesîler ile onların izinden giden Evs, Hazrec, Huzâa, Sakîf, Âmir b. Sa'sâa oğulları, Kinâne b. Bekr kabilesinin evlatları gibi Arap kabileleri hac mevsiminde et yemezler, evlerine arkadan girip çıkarlar, yün ve kıldan yapılmış elbise giymezler, kendileri ve çocukları sadece deri elbise giyerler; Kureyş dışındakiler ise Ka'be'yi çıplak olarak tavaf ederlerdi. Tavaf için Ka'be'ye geldiklerinde elbiselerini çıkarıp atarlar ve "Bunlar, Rabbimize karşı hata ve günahlarımızdan arındığımız elbiselerimizdir" derler; sonra da Kureyşlilerden ödünç peştamal isterlerdi. Eğer ödünç peştamal bulabilirlerse onu giyer; aksi takdirde çıplak olarak Ka'be'yi tavaf eder ve tavaf bitince de çıkarmış oldukları elbiselerini giyip Ka'be'den ayrılırlardı. İşte bu âyet, sözü edilen Arap kabileleri hakkında nazil olmuştur.⁴⁰

³⁹ Ebu'l-Ferac Cemâlüddîn 'Abdurrahman b. 'Ali b. Muhammed İbnu'l-Cevzî, *Zâdü'l-mesîr fi 'ilmi't-tefsîr* (Beirut: y.y., 1994), 3: 181.

⁴⁰ Ebu'l-Fazl Celâlüddîn 'Abdurrahmân b. Muhammed es-Suyûtî, *ed-Dürü'l-mensûr fi't-tefsîr bi'l-me'sûr* (Beirut: y.y., 1993), 3: 433-434. A'râf sûresi 26. âyetin nüzûl sebebi hakkında geniş bilgi için bk. Bedreddin Çetiner, *Fâtiha'dan Nâs'a Esbâb-ı Nüzûl -Kur'ân Âyetlerinin İniş Sebepleri-* (İstanbul: Çağrı Yayınları, 2013), 1: 392-393.

Bütün insanlık ailesine yönelik mesajların yer aldığı bu âyette dikkat çeken hususlar şunlardır:

- Bu âyette, Yüce Allah'ın Âdemoğluna yönelik bir dizi ikramından bahsedilmektedir. Bu çerçevede insanoğluna edep yerlerini örtecek giysi ve süslenecek elbise ikramı gündeme getirilmektedir.
- Âyette, Ka'be'yi çıplak olarak tavaf eden bazı Araplar üzerinden, insanoğluna elbise kullanmak suretiyle örtünmenin anlamlı hale gelmesinin yolu gösterilmekte ve örtünmenin iki gerekçesi üzerinde durulmaktadır: Edep yerlerini örtmek/gizlemek ve süslenmek. Bu bağlamda âyette geçen *sev'ât* kelimesi "edep ve avret yerleri",⁴¹ *rîş* kelimesi de "anamlı bir hayat için gerekli olan her şey, güzellik ve zarafet, süs elbisesi"⁴² anlamlarına gelmektedir. Dolayısıyla bu âyette insanoğluna birinin örtünmeyle, diğersinin de süslenmeyle ilgili olmak üzere iki elbise çeşidinin ikram edildiği anlaşılmaktadır.⁴³
- İnsanoğlu için çıplaklığı örtmek/kapatmak hem Yüce Allah'ın açık bir emri hem de bir ihtiyaçtır. Dünya hayatının devamı için ihtiyaç duyacağı sayısız nimeti insanoğluna ikram eden Yüce Allah (İbrâhîm 14/34), örtünme nimetini de ona lütfetmiştir.
- Bu âyeti, aynı sûrenin 22. âyeti ile ilişkilendirmek de mümkündür. Bu doğrultuda, 22. âyette dile getirilen ve Hz. Âdem ve eşinin, cennetteki yasaklı meyveden yemeleriyle birlikte edep yerlerinin açılması neticesinde orada bulunan yapraklarla üzerlerini kapatmaya çalışmaları şeklindeki örtünme faaliyeti, bu âyette gerçek örtünmeye dönüştürülmüştür, denebilir. Hatta A'râf sûresi 22. âyetten hareketle tesettürün/örtünmenin insanlık tarihiyle yaşıt bir mesele, bir değer olduğunu ve sözü edilen değerlerin hem erkekleri hem de kadınları kuşattığını söyleyebiliriz.
- Âyette, örtünmenin takvâ boyutuna vurgu yapılmaktadır. Bu noktada asıl örtünmenin ve hayırlı olanın takvâ elbisesine bürünmek olduğuna dikkat çekilmektedir. Bu da âyette geçen *libâsu't-takvâ* "takvâ elbisesi" terkibiyle vurgulanmaktadır. *Takvâ* "Yüce Allah'a saygı göstermek, O'na karşı sorumluluğunun bilincinde olmak, O'nun âyetlerine karşı duyarlı davranmak ve O'nun koyduğu kuralları ihlal etmekten sakınmak"⁴⁴

⁴¹ Isfehânî, "Sve", 441-442; İbn Manzûr, "Sve", 7: 292-293.

⁴² İbn Fâris, "Ryş", 2: 409; Cevherî, "Ryş", 1: 524; Isfehânî, "Ryş", 372; İbn Manzûr, "Ryş", 6: 276-277.

⁴³ Taberî, *Câmi'u'l-beyân*, 8: 148; Zemaşerî, *el-Keşşâf*, 2: 93.

⁴⁴ Ezherî, "Vky", 4: 3940-3941; Cevherî, "Vky", 2: 709-710; Isfehânî, "Vky", 881-882; İbn Manzûr, "Vky", 15: 265-267. Takvâ konusunda geniş bilgi için bk. Mustafa Çağrı, "Saygı", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2009), 36: 211; Hatice

demektir.⁴⁵ Dolayısıyla bu âyetten anlaşılmaktadır ki, insanoğlunun giydiği elbise belki bir şekilde bedeni örtebilir; ancak onun tesettür olarak tanımlanması ve dinî bir değer ifade etmesi *takvâ elbisesi* olup olmadığına bağlıdır. Zira bedensel örtü ancak ruhun örtünmesiyle anlam kazanabilir. Takvâ elbisesinin “çok daha hayırlı” olarak tanıtılmasındaki asıl amaç da bu olsa gerektir.

- Bu âyette *takvâ elbisesinden*, Nahl sûresi 112. âyette ise *açlık ve korku elbisesinden* söz edilmektedir. Bu kapsamda, açlık ve korku insanı kuşattığında, onun sağlıklı yaşamını ve dünyevî huzurunu tehdit ederken, takvâ elbisesi kişiyi tüm bu olumsuzluklardan emin kılar ve birey için huzurun kaynağı olur. Bu noktada takvâ, adeta bireyi dünyevî olumsuzluklara karşı koruyan bir kalkana dönüşür.⁴⁶
- Bu âyeti, Şems sûresi 8. âyetle ilişkilendirdiğimizde, takvânın Yüce Allah'ın insanoğluna ikram ettiği başlı başına bir nimet olduğunu söylemek mümkündür.⁴⁷ Zira ilgili âyette insana fücûrun yanı sıra takvânın da ilham edildiğine dair (eş-Şems 91/8) açık bir vurgu söz konusudur.
- Bu âyetteki “asıl hayırlı olan, takvâ elbisesidir” ifadesinden, ister kadın olsun isterse erkek, insanların edep ve hayâ duygularını muhafaza etmelerinin ve müslümanca bir duruş sergilemelerinin zorunlu olduğu anlaşılmaktadır. Bu doğrultuda, Yüce Allah'ın emir ve yasaklarına karşı duyarlı insanlardan, dünyevî tüm işlerinde olduğu gibi örtünme konusunda da O'nun murad ettiği hassasiyeti esas almaları ve O'nun rızasını kazanmayı amaçlamaları istenmektedir.
- Bu âyetteki *takvâ elbisesi* terkibinden anlaşılmaktadır ki, örtünmenin ruhu takvâdır. Nasıl ki ruhsuz ceset bir anlam ifade etmiyorsa, takvâdan uzak bir örtünme de anlamsızdır.

Netice itibariyle A'râf sûresi 26. âyette tesettürün yani örtünmenin Yüce Allah'ın bir emri ve insan fıtratına uygun bir davranış olduğu, örtünmek ve süslenmek için Yüce Allah'ın insanlık ailesine elbise ikram ettiği, tesettürde aslolanın takvâ elbisesine bürünmek olduğu ve Yüce Allah'ın lütfettiği nimetlerden dolayı insanlardan hakikati kavramalarının ve gerçek anlamda kulluk yapmalarının beklendiği vurgulanmaktadır.

Şahin, *Kur'ân'da 'Takvâ' Kavramı* (Samsun: Etüt Yayınları, 2011), 29-35.

⁴⁵ Kur'ân'da takvâ kelimesinin geçtiği âyetler için bk. el-Bakara 2/197, 237; el-Mâide 5/2, 8; el-A'râf 7/26; et-Tevbe 9/108, 109; et-Tâhâ 20/132; el-Hacc 22/32, 37; Muhammed 47/17; el-Feth 48/26; el-Hucurât 49/3; el-Mücâdile 58/9; el-Müddessir 74/56; eş-Şems 91/8; el-'Alak 96/12.

⁴⁶ Ebû 'Abdillâh Muhammed b. Ömer Fahreddîn er-Râzî, *Mefâtîhu'l-ğayb* (Beyrut: y.y., ts.), 14: 51-52.

⁴⁷ Semerkandî, *Bahru'l-'ulûm*, 1: 509.

2.2. A'râf Sûresi 27. Âyet

يَا بَنِي آدَمَ لَا يَفْتِنَنَّكُمُ الشَّيْطَانُ كَمَا أَخْرَجَ أَبَوَيْكُم مِّنَ الْجَنَّةِ يَنْزِعُ عَنْهُمَا لِبَاسَهُمَا لِيُرِيَهُمَا سَوَاتِنَهُمَا إِنَّهُ يَرَئِكُمْ هُوَ وَقَبِيلُهُ مَن حَيْثُ لَا تَرَوْنَهُمْ إِنَّا جَعَلْنَا الشَّيَاطِينَ أَوْلِيَاءَ لِلَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ

Ey Âdemoğulları! Şeytan, ana-babanızı, edep yerlerini kendilerine göstermek için elbiselerini soyarak cennetten çıkardığı gibi sizi de aldatmasın. Çünkü o ve taraftarları, sizin onları göremeyeceğiniz yerden sizi görürler. Şüphesiz biz, şeytanları, iman etmeyenlerin dostları yaptık.

Bu âyetin nüzûl sebebine dair kaynaklarda herhangi bir bilgiye rastlayamadık.

Bir önceki âyette olduğu gibi hitabın tüm insanlık ailesine yöneltildiği bu âyette öne çıkan konular şunlardır:

- Âyette Yüce Allah, şeytanın vesvesesine karşı uyanık olunması konusunda çok önemli bir uyarıda bulunmaktadır. Hatırlanacağı üzere şeytan, edep yerlerini kendilerine göstermek için elbiselerini soyarak Hz. Âdem ve eşini aldatmış; onların cennetten çıkarılmalarına sebep olmuştu (el-Bakara 2/36-39; el-A'râf 7/20-22). Bundan dolayı şeytan ve avanesinin aldatmalarına karşı teyakkuzda olmak o denli önemlidir ki Yüce Allah bu uyarıyı *لَا يَفْتِنَنَّكُمُ* *lâ yeftinneküm* şeklinde te'kidli olarak yapmaktadır. Bu çerçevede, *لَا يَفْتِنَنَّكُمُ* ifadesi bazı müfessirler tarafından "şeytanın insanoğlunu Yüce Allah'a itaatten alıkoyamaması ve onu nimet bahçesinden men edememesi,⁴⁸ yani insanı aldatamaması gerektiği"⁴⁹ şeklinde anlaşılmaktadır. Zaten kelimenin sonundaki "şeddeli nûn" harfi meselenin son derece önemli olduğunun göstergesidir.
- Şeytanın en önemli hedeflerinden birinin insanların edep yerlerinin açılmasını sağlamak olduğu bu âyetten anlaşılmaktadır. Bunu bir önceki âyette geçen *takvâ elbisesi* terkiibiyle ilişkilendirmek gerekirse, ar perdesinin yırtılması şeklinde de yorumlamak mümkün gözükmektedir. Bir başka ifade ile insanın bu olumsuz durumla karşılaşması için *takvâ elbisesini* çıkarması yeterli olacaktır. Şeytanın Hz. Âdem ve eşini cennetten çıkarmak istemesinin temelinde de onları bu değerden uzaklaştırma hedefinin yattığı açıktır. Ayrıca insan *takvâ elbisesini* çıkarıp edep ve hayâ duygularını kaybedince, onun maddi ve manevi anlamda daha pek çok şeyi kaybedebileceği de izahtan varestedir. Şeytan bu durumu gayet iyi bildiğinden diğer insanlara da aynı açıdan yaklaşmak istemektedir. Tam da bu noktada tesettürün ne denli önemli bir duyarlılık göstergesi oldu-

⁴⁸ Semerkandî, *Baḥru'l-'ulûm*, 1: 509.

⁴⁹ Taberî, *Câmi'u'l-beyân*, 8: 151.

ğu sadece bu âyetten bile rahatlıkla anlaşılmaktadır. Yine tesettür yoksunluğunun, cinselliğin fark edilmesine ve cinsel ahlâksızlıklara yol açabileceği de bir gerçektir. Bundan dolayı şeytanın, takvâdan uzaklaştırıp cinsellik ve edep yerlerinin açılması yoluyla insanı saptırmasına fırsat vermemek gerektiği âyette ısrarla vurgulanmaktadır.

- Şeytan ve taraftarları, insanları onların göremeyecekleri yerlerden görürler. Kanaatimizce bu bağlamda vurgulanması gereken en önemli husus, şeytanın da mensubu olduğu (el-Kehf 18/50) cinlerin insanlarca görülemeyeceğinin bilinmesidir. Zaten âyette geçen *yeftinnenne* fiili “çok ağır ve ince bir imtihan”⁵⁰ anlamına gelmektedir. Bu kelimenin tercih edilme nedeninin, şeytan ve taraftarlarının insanları onların kendilerini göremeyecekleri yerden görebilecekleri, dolayısıyla onlarla mücadele etmenin zorluğu sebebiyledir. Zira insan, görebildiği düşmanına karşı daha kolay tedbir alır; düşmanın görünmediği durumlarda ise çok daha dikkatli olmak gerekir.
- Âyette şeytanın inanmayanların dostu olduğu açıkça beyan edilmektedir. Bundan da anlaşılmaktadır ki şeytanlar insanlara musallat olmuyor, aksine zaten Yüce Allah’a iman etmemiş ve O’nun dosdoğru yolundan sapmış olan kişilere dost ediliyorlarmış.⁵¹ Bir başka deyişle iman etmeyecek kişilere şeytanlar dost kılınmaktadır. Buradaki ifadenin *الشَّيَاطِينِ* eş-*şeyâtîn* şeklinde çoğul getirilme sebebinin de bu ifadenin kapsamına insan şeytanlarının dâhil edilebileceği olsa gerektir. Kaldı ki En’âm sûresi 112. âyette insan ve cin şeytanlarının düşmanlığından söz edilmektedir.

Hulasa A’râf sûresi 27. âyette Yüce Allah, Hz. Âdem ve eşinin maruz kaldığı durum üzerinden şeytanın aldatmalarına karşı insanoğlunu güçlü bir şekilde uyarmakta ve böylelikle tesettürün iffet, edep ve hayâ açısından ne kadar önemli olduğunu beyan etmektedir. Âyette ayrıca şeytanın yalnızca inanmayanları dost edindiği ve onun en önemli amacının insanoğlunu takvâ ve kulluktan uzaklaştırmak olduğu bildirilmektedir.

2.3. Nûr Sûresi 30. Âyet

قُلْ لِلْمُؤْمِنِينَ يَعْضُوا مِنْ أَبْصَارِهِمْ وَيَحْفَظُوا فُرُوجَهُمْ ذَلِكَ أَزْكَى لَهُمْ إِنَّ اللَّهَ خَبِيرٌ بِمَا يَصْنَعُونَ

(Ey Peygamber!) Mü’min erkeklere söyle! Gözlerini (harama bakmaktan) sakınsınlar/kıssınlar ve namuslarını korusunlar. (Zira) bu, onlar için

⁵⁰ Ezherî, “Ftn”, 3: 2738-2741; İbn Fâris, “Ftn”, 3: 711; Cevherî, “Ftn”, 2: 223-224; Isfehânî, “Ftn”, 623-625; İbn Manzûr, “Ftn”, 11: 125-127.

⁵¹ Bu konuyla ilgili başka âyetler için bk. İbrâhim 14/22; Meryem 19/83; eş-Şu’arâ’ 26/221-222; el-Fussilet 41/24-25; ez-Zuhruf 43/36; el-Kâf 50/27.

daha nezihdir/uygundur. Şüphesiz Allah, onların yapmakta olduklarından haberdardır.

Âyetin nüzûl sebebi: Medine’de yolda yürüyen bir adam yine yolda yürümekte olan bir kadınla karşılıklı olarak birbirlerini beğenen bir gözle bakiştılar. Adam, dalgınlığından dolayı karşısına çıkan duvarı göremedi; ona çarptı ve burnu yarılıp kanamaya başladı. Yaptığı yanlışın farkına varan adam, “Vallahi, Hz. Peygamber’in huzurunda suçumu itiraf etmeden bu yaranın çaresine bakmayacağım ve akmakta olan kanı da silmeyeceğim” dedi. Hz. Peygamber’in huzuruna geldi ve olup bitenleri anlattı. O da “Bu yaşananlar, işlediğin günahın cezasıdır” dedi ve bunun üzerine Nûr sûresi 30. âyet indirildi.⁵²

Mü’min erkeklere yönelik talimatların yer aldığı bu âyette dikkat çeken hususlar şunlardır:

- Bu âyet, A’râf sûresi 26. âyetle ilişkilendirilirse, tesettürün sadece kadınları ilgilendiren bir mesele olmadığı, erkeğin de tesettürünün olduğu söylenebilir. Özellikle A’râf 26. âyetteki *takvâ elbisesi* terkiibinden yola çıkılırsa, bu elbisenin kadın-erkek tüm Müslümanlar adına önemli olduğu rahatlıkla anlaşılır.
- Bu âyetin, kadınlara yönelik ilâhî talimatların sıralandığı bir sonraki âyetin önünde yer alması göstermektedir ki, gözleri harama bakmaktan sakındırma/kısma ve namusu koruma konusunda öncelikle erkekler dikkatli ve duyarlı olmak zorundadırlar.
- Âyetin, Hz. Peygamber’e yönelik *كُلُّ* *kul* “de ki” emri ile başlaması, gözleri harama bakmaktan sakındırmanın ve namusu korumanın açık birer talimat olduğunu ortaya koymaktadır. Bu çerçevede âyetteki *يَعُضُّوا* *yağuddû* ifadesi “kısarlar” değil de “kıssınlar” şeklinde anlamlandırılmalı, *يَحْفَظُوا* *yahfezû* kelimesi de aynı şekilde “korurlar” değil de “korusunlar” manasında anlaşılmalıdır.
- Âyette geçen *مِنْ* *min* edatı *ba’zıyet* ifade etmektedir ve bu ifade biçiminden bakışların tamamının değil de bir kısmının kısılmasının emredildiği anlaşılmaktadır. Zira insanlar gözlerinin tamamını kapatarak ve bakışlarını tamamen kısarak hayatlarını devam ettiremezler. Dolayısıyla burada vurgulanmak istenen husus, gözleri harama bakmaktan sakındırmak yani alıkoymaktır, denilebilir.
- Namahrem kadınlara bakmanın ölçüsü konusunda Hz. Peygamber’in Hz.

⁵² Ebu’l-Fadl Mahmûd Âlûsî, *Rûhu’l-me’ânî fi tefsîri’l-Şur’âni’l-‘azîm ve’s-seb’îl-mesânî* (Beyrut: Dâru İhyâi’t-Türâsi’l-‘Arabî, 1985), 18: 138.

Ali'ye yönelik şu ifadesi önem arz etmekte ve mü'minlerin önünü açmaktadır: "Ey Ali! Peş peşe bakma. Haydi diyelim birincisi senin hakkın olsun, ama diğeri (ikincisi) senin hakkın değildir."⁵³ Hz. Peygamber'in ifadesinden de anlaşılacağı üzere birinci bakıştan korunmak genellikle mümkün değildir. Ancak ikinci ve bunu takip eden diğer bakışların tehlikeli olduğu aşikârdır. Bu arada evlenmek niyetiyle bir kadına bakmakta bir beis yoktur. Bu hususta Hz. Peygamber'in şu ifadesi mühimdir. "Sizden birisi bir kadına evlenme teklifinde bulunmak istediğinde ona sırf evlenmek niyetiyle bakarsa onun bakmasında bir sakınca yoktur."⁵⁴

- Bu âyette önce bakışların bir kısmını kısmanın daha sonra da namusu korumanın emredilmesi, zinanın bu tür haram bakışlardan sonra meydana gelmesi sebebiyledir. Bu sebeple zina gibi haram bir eylemden korunabilmek için ona götürecek yollardan da uzak durmak gerekmektedir. İsrâ' sûresi 32. âyette zinaya yaklaşılmamasının emredilmesindeki hikmet de bu olsa gerektir.
- Yukarıda da belirtildiği üzere namusu korumak erkeklerin bir görevidir. Bu kapsamda âyette geçen وَيَحْفَظُوا فُرُوحَهُمْ ve yahfezû furûcehum "namuslarını korusunlar" talimatı dikkat çekicidir. Ayrıca مِنْ أَبْصَارِهِمْ min ebsârihim terki bindeki مِنْ min edatı veya başka herhangi bir edat bu ifadede yoktur. Bu da namus ve iffete hanel getirecek her çeşit tutum ve davranıştan kaçınılması gerektiğini ortaya koymasından manidardır. Yine sözü edilen ifadede geçen فُرُوجٌ furûc (t. ferc) kelimesi Kur'ân'da zikredildiği yerlerde hem kadın hem de erkek için kullanılmakta (el-Enbiyâ' 21/91; el-Mü'minûn 23/5; en-Nûr 24/30, 31; el-Ahzâb 33/35; et-Tahrîm 66/12; el-Me'âric 70/29) ve "namus, iffet" anlamlarına gelmektedir. Bu kelime, Kâf sûresi 6. âyette ise "yarık, çatlak" manasında geçmektedir.
- Bu âyette erkeklere yöneltilen harama bakmama ve namusu koruma talimatı, sonu zinaya uzanabilecek tehlikeleri önlemeye yönelik olsa gerektir. Bu nedenle tesettür veya harama bakmama meseleleri açıldığında konunun direkt kadınlarla ilişkilendirilip erkeklerin göz ardı edilmesi doğru değildir. Dahası böyle bir tutum, Kur'ân'ın bu konudaki önemli bir uyarısını dikkate almamaktır. Buradan da namus ve iffet konusunda ilk dikkat etmesi gerekenlerin erkekler olduğu anlaşılmaktadır.
- Bu âyette erkeklerin hem bakışlarını kontrol etmeleri hem de namuslarını korumaları emredilmektedir. Bu doğrultuda erkekler -zımmen- sadece

⁵³ Tirmizî, "Edeb", 28.

⁵⁴ Ebû Dâvûd, "Nikâh", 18.

kendi namusunu değil, ailesinin ve sorumluluğu altındaki diğer insanların namuslarını korumakla da mükelleftir, denilebilir. Bunu başarabilen bir erkeğin tutumu, sonu cennete uzanan bir duyarlılıktır ki Kur'ân'da buna dikkat çekilmektedir (el-Mü'minûn 23/5-11; el-Ahzâb 33/35; el-Me'âric 70/29-35).

- Bu âyetten anlaşılmaktadır ki Yüce Allah'ın, harama bakmamak, namus ve iffeti korumak gibi talimatlarına uyanlar, hem nezih bir davranış ortaya koyacaklar hem de kendilerini hatalardan arındırmayı başaracaklardır.
- Yüce Allah bu âyetin sonunda insanlar tarafından gerçekleştirilen tüm tutum ve davranışlardan haberdar olduğunu bildirmekte ve böylelikle emir ve yasaklarına duyarlı kişilere moral, diğerlerine ise adeta gözdağı vermektedir.

Sonuç olarak Nûr sûresi 30. âyette Yüce Allah, tesettürün sadece kadınlarla ilgili bir mesele olmayıp hem erkekleri hem de kadınları ilgilendirdiğini, gözleri harama bakmaktan sakınma ve namusu koruma görevinin öncelikle erkeklere ait olduğunu, dolayısıyla hem kendilerinin hem de sorumluluğu altındaki insanların iffet ve namusunu korumakla mükellef kıldıklarını bildirmektedir.

2.4. Nûr Sûresi 31. Âyet

وَقُلْ لِلْمُؤْمِنَاتِ يَغْضُضْنَ مِنْ أَبْصَارِهِنَّ وَيَحْفَظْنَ فُرُوجَهُنَّ وَلَا يُبْدِينَ زِينَتَهُنَّ إِلَّا مَا ظَهَرَ مِنْهَا وَلْيَضْرِبْنَ بِخُمُرِهِنَّ عَلَىٰ خُيُوبِهِنَّ وَلَا يُبْدِينَ زِينَتَهُنَّ إِلَّا لِبُعُولَتِهِنَّ أَوْ آبَائِهِنَّ أَوْ أَبْنَائِهِنَّ أَوْ إِخْوَانِهِنَّ أَوْ بَنِي إِخْوَانِهِنَّ أَوْ نِسَائِهِنَّ أَوْ مَا مَلَكَتْ أَيْمَانُهُنَّ أَوْ التَّابِعِينَ غَيْرِ أُولِي الْأَرْبَةِ مِنَ الرِّجَالِ أَوِ الطِّفْلِ الَّذِينَ لَمْ يَظْهَرُوا عَلَىٰ عَوْرَاتِ النِّسَاءِ وَلَا يَضْرِبْنَ بِأَرْجُلِهِنَّ لِيُعْلَمَ مَا يُخْفِينَ مِنْ زِينَتِهِنَّ وَتُوبُوا إِلَى اللَّهِ جَمِيعًا أَيُّهُ الْمُؤْمِنُونَ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ

Mü'min kadınlara da söyle! Gözlerini (harama bakmaktan) sakınsınlar/kıssınlar, namuslarını korusunlar, (yüz ve el gibi) görünen kısımlar müstesna zînetlerini teşhir etmesinler ve başörtülerini tâ yakalarının üzerine kadar salsınlar. Zînetlerini kocaları, babaları, kocalarının babaları, kendi oğulları, kocalarının oğulları, erkek kardeşleri, erkek kardeşlerinin oğulları, kız kardeşlerinin oğulları, kendi kadınları, ellerinin altında bulunan (köleler), erkeklerden ailenin kadınına şehvet duymayan (hizmetçi vs.) tâbi kimseler ve henüz kadınların mahrem bölgelerinin farkında olmayan çocuklardan başkasına göstermesinler. Gizledikleri zînetleri bilinip (farkedilsin) diye ayaklarını yere vurmasınlar. Ey mü'minler! Hep birlikte Allah'a yönelin ki kurtuluşa eresiniz.

Âyetin nüzûl sebebi: Bu âyetin sebep-i nüzûlüne ilişkin kaynaklarda yer alan bazı rivayetler şöyledir:

i. Hariseoğullarına ait mekanında (hurmaliğında) bulunduğu sırada Esmâ binti Mürşide'nin yanına izar (üst elbise) giymemiş, ayaklarında halhaller, göğüsleri ve saç örgüleri görünür halde açık olan kadın misafirleri gelmişti. Esmâ, "Bu ne çirkin bir hal!" demiş ve bunun üzerine sözü edilen âyet nazil olmuştur.⁵⁵

ii. Altına bir sıra boncuk dizili gümüşten iki halhal takınmış olan bir kadın sokakta bir topluluğun arasından geçerken ayaklarını yere vurunca boncukların üzerine düşen halhal ses çıkardı. Bu olay üzerine Yüce Allah söz konusu âyeti indirdi.⁵⁶

Mü'min kadınlara yönelik emirlerin yer aldığı bu âyette öne çıkan konular şunlardır:

- "Mü'min erkeklere söyle, gözlerini (haramdan) sakınsınlar..." "Mü'min kadınlara da söyle, gözlerini haramdan sakınsınlar..." "Bu ayetlerden birincisinin ihtiva ettiği mana, 'Kur'an'daki bütün umumi hitapların hem erkeklere hem de kadınlara şamil olduğu' kuralı göz önünde bulundurulacak olursa, ikincisinin ihtiva ettiği manayı da kapsayıcı özellikte olduğu rahatlıkla anlaşılır; ancak Yüce Allah hükmü ehemmiyetine binaen ve kadınlar için de bağlayıcı olduğu hususunda en ufak bir tereddüde mahal kalmasın diye tekrar etmektedir."⁵⁷
- Bir önceki âyette erkeklerden istenen duyarlılık bu kez kadınlardan istenmektedir. Bu kapsamda kadınların da tıpkı erkeklere verilen talimatlarda olduğu gibi gözlerini (harama bakmaktan) sakınmaları/kısmaları ve namuslarını korumaları emredilmektedir. Bu kapsamda müfessirlerce, âyette geçen "gözlerini (harama bakmaktan) sakınsınlar" ifadesi "Yüce Allah'ın bakılmasını yasakladığı hiçbir şeye bakmamak",⁵⁸ "namuslarını korusunlar" emri de "kadınların kendilerine namahrem olan bütün erkeklere karşı son derece dikkatli bir biçimde hareket etmeleri ve örtünmeleri gerektiği"⁵⁹ şeklinde yorumlanmaktadır.
- Bu âyette, bir önceki âyete göre kadınlara yönelik olarak bazı ilave hükümler yer almaktadır. Bunlar; (yüz ve el gibi) görünen kısımlar müstesna zînetlerini teşhir etmemek, başörtülerini tâ yakalarının üzerine kadar

⁵⁵ Ebu'l-Fidâ İsmâîl İbn Kesir, *Tefsîru'l-Kur'an'il-azîm* (Kahire: y.y., 2000), 10: 216; Ebu'l-Fazl Celâlüddîn 'Abdurrahmân b. Muhammed es-Suyûtî, *Lübâbü'n-nükûl fi esbâbi'n-nüzûl* (Lübnan: Müessesetü'l-Kütübi's-Sekafiyye, 2002), 1: 187.

⁵⁶ Taberî, *Câmi'u'l-beyân*, 18: 97.

⁵⁷ Ensari, *Hicab ve Zina*, 37.

⁵⁸ Taberî, *Câmi'u'l-beyân*, 18: 256.

⁵⁹ Ebû Muhammed Huseyn b. Mes'ûd el-Beğavî, *Me'âlimü't-tenzîl* (Riyad: Dâru Tayyibe, 1409), 6: 33.

salmak, zînetlerini mahrem ya da özel durumlu kişilerden başkasına göstermemek ve gizledikleri zînetleri anlaşılın diye ayaklarını yere vurmamaktır.

- Âyette geçen *zînet* kelimesi ile neyin kastedildiği noktasında farklı kanaatler söz konusudur. Bu bağlamda bazıları *zîneti*, kadınların taktıkları süs eşyaları, bazıları bu süslerin takıldığı yaratılıştan sahip olunan organlar, bazıları sürme, kaş boyası, el ve ayaklara yakılan kına gibi beden üzerindeki müdahaleler, bazıları ise yüzük, bilezik, halhal, gerdanlık, taç, kemer, küpe şeklinde açıklamışlardır.⁶⁰ “Her mescide girişinizde zînetinizi takının (güzel elbiselerinizi giyinin)” (el-A’râf 7/31) âyetinden hareketle buradaki zînetin vücuda sonradan takılan süs ve takılar olduğu kanaatindeyiz.
- Bazı âlimler, âyette zikredilen zînetlerin kendiliğinden görünen yerlerinden kastın, kadınların yüz ve elleri olduğunu ifade etmektedirler.⁶¹ Zira bu bölgelerin açıkta kalması hayat şartları gereği bir tercih değil, zorunluluktur. Dolayısıyla yüz ve eller hariç olmak üzere vücuda takılan süsleri açmak yasaklandığına göre, o süslerin takıldığı organları kapatmak öncelikli olarak farzdır ve o organları açıp göstermek haramdır, diyebiliriz. Bu noktada Hz. Peygamber’in “Kadın ergenliğe erişince ondan görülebilecek olan ancak yüzü ve avuç içidir.”⁶² ifadesi, mevzuyu izahta yeterli ve açıklayıcıdır.
- Âyette geçen *أَلَّا مَا ظَهَرَ مِنْهَا* “(yüz ve el gibi kendiliğinden) görünen kısımlar müstesna” ifadesinden hareketle örfe göre kendiliğinden görülecek kısımlarda bazı farklılıklar olabileceği düşünülse de “Nikâh ummayan (yani evlenme ümidi taşımayan) yaşlı kadınların, zînetlerini teşhir etmeksizin dış elbiselerini çıkarmalarında kendileri için bir günah yoktur.” (en-Nûr 24/60) âyetine istinaden bunun da bir sınırının olduğunu söylemek gerekmektedir ki bu âyette özellikle “zînetlerini teşhir etmeksizin” kaydı düşülmüştür.⁶³ Bu durum örfün kısıtlanması ve ilâhî sınırları aşmaması gerektiğini göstermesi açısından manidardır.

⁶⁰ Zemahşerî, *el-Keşşâf*, 3: 225; Ebû Zekeriyâ Yahyâ b. Ziyâd b. ‘Abdillâh el-Ferrâ, *Me’âni’l-Şur’ân* (Beyrut: ‘Ilmu’l-Kütüb, 1983), 2: 249; ‘Abdürrezzâk b. Hemmâm es-San’ânî, *Tefsîru’l-Şur’ân* (Riyad: Mektebetü’r-Rüşd, 1989), 2: 56; Ebû Hayyân Muhammed b. Yûsuf el-Endelüsî, *el-Baḥru’l-muḥîṭ* (Beyrut: Dâru’l-Kütübi’l-İlmiyye, 1993), 6: 412; Semerkandî, *Baḥru’l-’ulûm*, 2: 531; Taberî, *Câmi’u’l-beyân*, 18: 117-120.

⁶¹ İbn Kesir, *Tefsîru’l-Şur’ân’il-azîm*, 10: 217; Ebû Mansûr Muhammed b. Muhammed b. Mahmûd el-Mâturîdî, *Te’vîlâtü ehli’s-sünne* (Beyrut: Dâru’l-Kütübi’l-İlmiyye, 2005), 7: 544. Bu konudaki tartışmalar için bk. Ensari, *Hicab ve Zina*, 66-104.

⁶² Ebû Dâvûd, *Libâs*, 31.

⁶³ Müfessirlerin bu konudaki görüşleri için bk. Ensari, *Hicab ve Zina*, 44-53.

- Yüce Allah bu âyette kadınların başörtülerini yakalarının üzerine salmalarını açık ve net bir şekilde emretmektedir. *وَلْيَضْرِبْنَ بِخُمُرِهِنَّ عَلَىٰ جُيُوبِهِنَّ* “Başörtülerini yakalarının üzerine kadar salsınlar.” ifadesinden anlaşılmaktadır ki câhiliye dönemi kadınları da başlarını örtüyorlar yani başörtüsü kullanıyorlardı; ancak başörtülerini yakalarının üzerine değil de gerdanları açık kalacak şekilde arkalarına doğru salıyorlardı.⁶⁴ İşte bu âyette kadınların başlarını örttükleri o örtülerle açıkta bıraktıkları gerdan ve yakalarını kapatmaları kendilerinden istenmektedir.
- Bu âyet, A'râf sûresi 26. âyetteki *libâsu't-takvâ* terkihiyle ilişkilendirildiğinde, tesettür/örtünme ilgili hükümlerin Yüce Allah'ın âyetlerinden olduğu anlaşılmaktadır. Bu durumda inkâr edilmediği sürece örtünmemek kişiyi günahkâr yapar; ancak “örtünmeye gerek yoktur” kabilinden sözler, sahibini âyetleri inkâr eder konuma getirir. Bu nedenle konunun hassasiyetini görmezlikten gelmemek, Yüce Allah'ın insanlıkla yaşıt bu emrini mutlak surette önemsemek ve gereğini yapmak gerekir. Bu doğrultuda başörtüsü bizzat Hz. Peygamber'in evinde ve diğer Müslümanların hayatında uygulanmış, yaşayan sünnet olarak da o günden bugüne kadar uygulanmaya gelmiştir.
- Bu âyette kadınların zînetlerini kocaları, babaları, kocalarının babaları, kendi oğulları, kocalarının oğulları, erkek kardeşleri, erkek kardeşlerinin oğulları, kız kardeşlerinin oğulları, kendi kadınları, ellerinin altında bulunan (köleler), erkeklerden ailenin kadınına şehvet duymayan (hizmetçi vs.) tâbi kimseler ve henüz kadınların mahrem bölgelerinin farkında olmayan çocuklardan oluşan on iki grup insandan başkasına açıp göstermemeleri emredilmektedir. “Dedeler” ve “dedelerin babası” âyette geçen baba mesabesinde, “amcalar” ve “dayılar” da “kardeşler” ve “kardeş çocukları” mesabesinde kabul edildikleri için ayrıca kendilerinden söz edilmemiştir. Zira herhangi bir konuda indirilen bir âyet, aynı manayı veren diğerlerini de kapsamına alır.⁶⁵
- Âyette geçen *نِسَائِهِنَّ* “kendi kadınları” ifadesinden kasıt, kendi evlerinde çalıştırdıkları kadınlar, yani hizmetçiler olabileceği gibi bütün kadınlar da olabilir.⁶⁶ Yine *مَا مَلَكَتْ أَيْمَانُهُنَّ* “ellerinin altında bulunanlar” ifadesinden maksadın genel anlamda “köleler” olmasının yanında meşru şekilde sahip oldukları erkek hizmetçileri içerdiğini söylemek de yanlış olmasa gerektir.

⁶⁴ Semerkandî, *Baḥru'l-'ulûm*, 2: 531.

⁶⁵ Semerkandî, *Baḥru'l-'ulûm*, 2: 531.

⁶⁶ Bu konudaki farklı kanaatler için bk. Ensari, *Hicab ve Zina*, 104-108.

- Âyetteki الرَّجَالِ مِنَ الْأَرْبَةِ غَيْرِ أَوْلِي الْأَرْبَةِ “erkeklerden, (ailenin kadınına) şehvet duymayan kimseler” ifadesi ile cinsel arzu ve isteklerden yoksun hizmetçiler, evin yaşlı ve yardımcı elemanları, ihtiyarlar kast ediliyor olmalıdır. Zira âyette geçen الْأَرْبَةِ *el-irbeh* kelimesi “ihtiyaç hissetmek, düşkün olmak, arzu duymak”⁶⁷ anlamlarına gelmektedir. Bu kelimenin başında غَيْرِ *ğayr* sözcüğü bulunduğu için ifade olumsuz anlam kazanmakta; dolayısıyla bunların “cinsel arzusu olmayan kişiler” manasına alınması gerekmektedir.⁶⁸ Bu ifade ayrıca yemeklerin ardından insanların peşinden koşan, onları takip eden, onlara tabi olan ve cinsel arzuları bulunmayan kişileri de içermektedir; bu çerçevede bazı müfessirler âyetteki التَّابِعِينَ *et-tâbi’în* kelimesinden ilk maksadın “yemek artıkları kovalayan ve cinsel ihtiyaçları bulunmayan kişiler” olduğunu belirtmişlerdir.⁶⁹
- Bu âyette geçen النَّسَاءِ عَلَى عَوْرَاتِ النَّسَاءِ “(henüz) kadınların mahrem bölgelerinin farkında olmayan çocuklar” ifadesi ile gizli kadınlık hususiyetlerinin farkında olmayan çocuklar kastediliyor olmalıdır. Zira ifadedeki لَمْ يَظْهَرُوا *lem yazherû* fiili “henüz muzahir olamamak, farkında olmamak”⁷⁰ demektir. Ayrıca âyetin bu kısmında küçük çocuklardan söz edilince, bir önceki maddede zikredilenlerin de “yaşlı erkekler” olduğunu söyleyebiliriz.
- Âyetteki وَلَا يَضْرِبْنَ بِأَرْجُلِهِنَّ لِيُعْلَمَ مَا يُخْفِينَ مِنْ زِينَتِهِنَّ “Gizledikleri zînetleri bilinip (farkedilsin) diye ayaklarını yere vurmasınlar!” cümlesiyle vurgulanmak istenen husus, kadınların dikkatleri üzerine çekecek tarzda yürümemeleridir. Bu ifade ile ayrıca kadınların ayaklarına taktıkları halhal gibi süslerin fark edilmesi, kadınların namahrem erkeklere karşı cazibelerini ortaya koymaları ve gizledikleri zînetlerinin belli olması maksadıyla yürürken ayaklarını hızlıca yere vurmaları yasaklanmaktadır.⁷¹ Nihayetinde kadınlar için özel olarak zikredilen bu yasak, “kibirli yürümek” şeklinde İsrâ’ sûresi 37 ve Lokmân sûresi 18. âyetlerde kadın-erkek bütün insanlara yasaklanan bir davranış biçimidir. Demek ki sadece örtünmek yetmemektedir; bunu davranışlara yansıtmak da gerekmektedir. Bu kapsamda takvâ elbisesinin bir yaşam biçimi olması ve bütün hayatı kuşatması gerektiği vurgulan-

⁶⁷ Ezherî, “Rbh”, 1: 1354.

⁶⁸ Râzî, *Mefâtîhu'l-ğayb*, 23: 208.

⁶⁹ Semerkandî, *Bahru'l-'ulûm*, 2: 532; Taberî, *Câmi'u'l-beyân*, 18: 121-123; Râzî, *Mefâtîhu'l-ğayb*, 23: 208. Geniş bilgi için bk. Ensari, *Hicab ve Zina*, 140-145.

⁷⁰ Ezherî, “Zhr”, 3: 2259; İbn Fâris, “Zhr”, 2: 602-603; Cevherî, “Zhr”, 2: 68-70; Isfehânî, “Zhr”, 540-541; İbn Manzûr, “Zhr”, 9: 200.

⁷¹ Râzî, *Mefâtîhu'l-ğayb*, 23: 209.

maktadır. Böylelikle Kur'ân, kadını örnek vererek toplumu bilinçlendirmek istemektedir.

- Âyetin son kısmında Yüce Allah, bireysel ve toplumsal hayat açısından son derece önemli duyarlılık göstergeleri olan gözleri harama bakmaktan alıkoyma, iffet ve namusu koruma, zîneti gizleme, tesettür, mahrem-namahrem ilişkisi, sokakta yürürken nasıl davranılması gerektiği gibi hususları bütünüyle Allah'a yönelmekle ilişkilendirmekte, bunların birer mü'min hassasiyeti olduğunu belirtmekte ve kurtuluşa ermek için topluca Allah'a yönelmek gerektiğine dikkat çekmektedir. Zira kurtuluşa ermenin temel esası, Allah'a yönelmektir. Bu kapsamda mü'minler topluca aynı değerleri sahiplenmek, bir bedenın uzuvları gibi bir ve beraber olduklarını ispatlamak ve toplumsal bir duyarlılık ortaya koymakla mükelleftirler.

Netice itibariyle Nûr sûresi 31. âyette, kadınların da tıpkı erkekler gibi gözlerini (harama bakmaktan) sakınmak ve iffet ve namuslarını korumakla mükellef kılındıkları, buna ilaveten onların (yüz ve el gibi) görünen kısımlar hariç zînetlerini teşhir etmemek, başörtülerini tâ yakalarının üzerine kadar sarkıtmak/salmak, zînetlerini mahrem ya da özel durumlu kişilerden başkasına göstermemek ve gizledikleri zînetleri anlaşılсын diye ayaklarını yere vurmamakla da sorumlu tutuldukları belirtilmektedir. Âyette ayrıca takvâ elbisesine bürünmek için sadece örtünmenin yeterli olmadığı; tesettürü davranışlara yansıtmak ve yaşam biçimine dönüştürmek icap ettiği ve kurtuluşa ermek için hep birlikte Yüce Allah'a yönelmek gerektiği bildirilmektedir.

2.5. Nûr Sûresi 60. Âyet

وَالْقَوَاعِدُ مِنَ النِّسَاءِ الَّتِي لَا يَرْجُونَ نِكَاحًا فَلَيْسَ عَلَيْهِنَّ جُنَاحٌ أَنْ يَضَعْنَ ثِيَابَهُنَّ غَيْرَ مُتَّبِرِحَاتٍ بِزِينَةٍ وَأَنْ يَسْتَغْفِرْنَ خَيْرٌ لَهُنَّ وَاللَّهُ سَمِيعٌ عَلِيمٌ

Nikâh ummayan (yani evlenme ümidi taşımayan) yaşlı kadınların, zînetlerini teşhir etmeksizin dış elbiselerini çıkarmalarında kendileri için bir günah yoktur. Ancak yine de iffetli davranmaları kendileri için daha hayırlıdır. Allah her şeyi işitendir; her şeyi bilendir.

Yaşlı kadınlara yönelik özel hükümlerin yer aldığı bu âyetin nüzûl sebebine ilişkin kaynaklarda herhangi bir bilgiye rastlayamadık.

Âyette öne çıkan hususlar şunlardır:

- Bu âyette geçen الْقَوَاعِدُ مِنَ النِّسَاءِ ifadesi “oturan (yaşlı) kadınlar, oturmuş, çocuktan kesilmiş kadınlar, hayızdan kesildiği için kocaya ihtiyaç hisset-

meyen kadınlar”,⁷² sonrasında gelen *لَا يَرْجُونَ نِكَاحًا* ifadesi ise bu anlamı destekler ve tamamlar mahiyette “nikah yani cinsel ihtiyacı kalmayan, evlenme arzusu duymayan” anlamlarına gelmektedir.⁷³ Söz konusu ifadeler, âyette sözü edilen ayrıcalıklı düzenlemenin toplumsal hayatta zina, zina iftirası, şehvet gibi konularda herhangi bir istismara kapı aralama ihtimali kalmayan yaşlı kadınlara özel olduğunu açıkça ortaya koymaktadır.

- Bu âyette, yaşlı kadınların zînetlerini teşhir etmemek şartıyla dış elbiselerini çıkarabilecekleri, dolayısıyla tesettür/örtünme konusunda esnek bir hükme sahip kılındıkları ifade edilmektedir. Bu doğrultuda toplumun önemli bir parçasını oluşturan yaşlı kadınların tesettür noktasında diğerlerinden farklı bir durumları söz konusu olsa da iffetli davranmalarının kendileri için daha hayırlı olacağı vurgulanmaktadır.
- Âyette geçen *غَيْرَ مُتَّبِعَاتٍ بِزِينَةٍ* “zînetlerini teşhir etmeksizin” ifadesi, yaşlı da olsa kadınların zînet denebilecek organlarının bulunduğunu ve onları açıp saçmamalarının şart olduğunu bildirmektedir. Bu noktada saç, boyun, gerdan ve yakaların, kadınların zînetleri kapsamında olduğu ve başörtüsünün bütün bu zînetleri örttüğü bilinmektedir. Dolayısıyla âyette zikredilen *siyâb*ın dış elbise olduğu kanaatindeyiz.
- Bu âyette Yüce Allah, yaşlı kadınlar için özel bir esneklik belirlese de buna bir sınırlama getirmekte ve bu kapsamda zînetlerini teşhir etmemelerini hükme bağladıktan sonra yukarıda sözü edilen esnekliğe rağmen iffetli davranmalarının kendileri için çok daha hayırlı olacağını bildirmektedir. Bundan hareketle diyebiliriz ki, kuşkusuz tesettür konusunda nikâh umudu kalmamış yaşlı kadınlar genç bayanlar gibi değildir; ancak şartlar ne olursa olsun iffetli davranmak esastır.
- Âyetin son kısmında Yüce Allah, *سَمِيعٌ* *semî’* ve *عَلِيمٌ* *‘alîm* sıfatlarına yer vererek kimlerin neyi, nerede, nasıl ve niçin yaptıklarını, kimlerin hangi düşüncelere sahip olduklarını ve kimlerin kimlerle ve nelerle ilgili ne düşündüklerini ve ne söylediklerini gayet iyi işittiğini ve her şeyi hakkıyla bildiğini belirterek, insanları her konuda olduğu gibi tesettür konusunda da duyarlı olmaya davet etmekte ve bu hayatta olup biten her şeyin hesabını soracağı mesajını vermektedir.

Hulasa Nûr sûresi 60. âyette Yüce Allah, tesettür konusunda yaşlı yani

⁷² Semerkandî, *Baḥru’l-‘ulûm*, 2: 547; Taberî, *Câmi’u’l-beyân*, 18: 165; Zemahşerî, *el-Keşşâf*, 2: 248; Râzî, *Mefâtîhu’l-ğayb*, 24: 33.

⁷³ Semerkandî, *Baḥru’l-‘ulûm*, 2: 547; Taberî, *Câmi’u’l-beyân*, 18: 165.

cinsel ihtiyacı kalmayan ve dolayısıyla evlenme ya da nikah arzusu duymayan kadınlara yönelik istisnai hükümlerden söz etmekte ve bu bağlamda yaşlı kadınların zînetlerini teşhir etmeksizin dış elbiselerini çıkarabileceklerini; ancak kadının yaşı ne olursa olsun, iffetini korumasının esas olduğunu vurgulamaktadır.

2.6. Ahzâb Sûresi 33. Âyet

وَقَرْنَ فِي بُيُوتِكُنَّ وَلَا تَبَرَّجْنَ تَبَرُّجَ الْجَاهِلِيَّةِ الْأُولَىٰ وَأَقِمْنَ الصَّلَاةَ وَآتِينَ الزَّكَاةَ وَأَطِعْنَ اللَّهَ وَرَسُولَهُ إِنَّمَا يُرِيدُ اللَّهُ لِيُذْهِبَ عَنْكُمُ الرِّجْسَ أَهْلَ الْبَيْتِ وَيُطَهِّرَكُمْ تَطْهِيرًا

(Ey Peygamber'in hanımları!) Evlerinizde oturun, önceki cahiliye (âdetinde olduğu) gibi açılıp saçılmayın. Namazı kılın, zekâtı verin, Allah'a ve Rasûlü'ne itaat edin. (Ey Peygamber'in) ev halkı! Allah sizden, ancak günahı gidermek ve sizi tertemiz yapmak istiyor.

Âyetin nüzûl sebebi: Bu âyetin, nüzûl sebepleri hakkında kaynaklarda şu bilgiler mevcuttur: *i.* Öncesindeki ve sonrasındaki âyetlerle birlikte bu âyet, Hz. Peygamber'in hanımları hakkında nâzil olmuştur.⁷⁴ *ii.* Yukarıdaki âyet, Hz. Peygamber, Hz. Ali, Hz. Fâtıma, Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin hakkında indirilmiştir.⁷⁵ *iii.* Hz. Peygamber'in eşlerinden Ümmü Seleme Ahzâb sûresi 33. âyetin nüzûl hadisesini şöyle anlatmıştır: "Bu âyet, Hz. Peygamber benim odamda iken nazil oldu. Ben odanın kapısı yanında oturuyordum; âyet indirildiğinde onun yanında Hz. Ali, Hz. Fâtıma, Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin vardı. Ben kendisine, "Ey Allah'ın Râsûlü! Ben senin ehl-i beytinden değil miyim?" diye sordum. O da "Elbette sen de hayırdasın ve sen Allah'ın Elçisi'nin hanımlarındansın!" cevabını verdi.⁷⁶

Hz. Peygamber'in hanımlarına yönelik talimatların yer aldığı bu âyette dikkat çeken konular şunlardır:

- Bu âyette Yüce Allah, özel olarak Hz. Peygamber'in eşlerine yönelttiği buyruklar aracılığıyla bir yandan tesettür konusunda onları uyarmakta, diğer taraftan da kendilerini ümmetin hanımları için model kılmak suretiyle diğer bayanları ikaz etmektedir. Bu sonucu, Kur'ân mesajının evrenselliğinden çıkartmaktayız. Burada adeta "Kızım sana söylüyorum, gelinim sen anla!" kabilinden uyarılar söz konusudur.
- Âyette Yüce Allah, Hz. Peygamber'in hanımlarına dışarıya çıkmayı gerektirecek zorunlu bir hal olmadıkça dışarı çıkmamalarını, evlerinde vakarlarını koruyarak oturmalarını ve eski cahiliyede olduğu gibi açılıp

⁷⁴ Taberî, *Câmi'u'l-beyân*, 22: 7; İbn Kesir, *Tefsîru'l-Kur'an'il-azîm*, 6: 407.

⁷⁵ Ebu'l-Hasen el-Vâhidî, *Esbâbü'n-nüzûl* (Beyrut: y.y., 1991), 251.

⁷⁶ Taberî, *Câmi'u'l-beyân*, 22: 7.

saçılmamalarını⁷⁷ bildirmektedir. Bunun yanı sıra evde neler yapmaları gerektiğini de bildirmekte ve kendilerine namaz kılmalarını, zekât vermelerini, Allah'a ve rasûlüne gönülden itaat etmelerini emretmektedir.

- Âyetin son kısmında Yüce Allah, Hz. Peygamber'in hanımları özelindeki hitabını genişletmekte ve emrettiği bütün görev ve sorumluluklarla onun tüm hane halkını yükümlü kılmaktadır. Zaten âyetteki, *عَنْكُمْ* 'anküm "hepinizden" ve *يُطَهِّرْكُمْ* *yutahhiraküm* "hepinizi tertemiz kılmak" ifadelerinden ev halkının bütün fertlerinin kastedildiğini anlamak mümkündür.
- Âyette Yüce Allah, Hz. Peygamber'in hanımlarıyla ilgili düzenlemelerin ardından sözü onun ehl-i beytine, yani bütün ev halkına getirmektedir. *أَهْلَ الْبَيْتِ* *ehle'l-beyt* kavramının kimleri kapsadığı tartışmalarına⁷⁸ girmeden bundan, Hz. Peygamber'in eşleri, çocukları, torunları ve bir de damadı yani torunlarının babası, kızı Hz. Fâtıma'nın eşi olan Hz. Ali'nin kastedildiğini düşünmekteyiz. Diğer taraftan *ehl-i beyt*in yalnızca Hz. Fâtıma, Hz. Ali, Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin'den ibaret olduğunu söyleyip Hz. Peygamber'in eşlerini kapsam dışında tutmanın doğru olmadığı kanaatindeyiz. Ayrıca bağlam gereği âyetteki *ehl-i beyt*ten kasıt zorunlu olarak, ümmet için numune-i imtisal olan Hz. Peygamber'in hane halkıdır. Zira âyetin sebep-i nüzûlüne ilişkin rivayetler bu kanaati desteklemektedir. Ancak geniş anlamda evrensel bir bakış açısıyla meseleye yaklaşıldığında, ümmetin tamamının *ehl-i beyt* kapsamına girdiğini söyleyebiliriz.

Sonuç olarak Ahzâb sûresi 33. âyette, Hz. Peygamber'in (s) eşleri üzerinden ümmetin tüm kadınlarına sosyal hayat, tesettür ve ibadet konularında bir dizi uyarıda bulunulmakta ve Allah Rasûlü'nün hanımlarına yönelik olarak serdettiği evlerinde vakarla oturmak, cahiliye adetlerindeki gibi açılıp saçılmamak, namaz kılmak, zekat vermek, Allah'a ve Rasûlü'ne itaat etmek gibi talimatlarla diğer bayanlara da aynı istikamette emirler verilmektedir. Zira bütün bu emirler ve onlara riayet, özelde Hz. Peygamber'in eşlerinin, genelde ise ümmetin tüm kadınlarının hatta ümmetin tamamının tertemiz arınması adına önem arz etmektedir.

⁷⁷ Süleyman Ateş, örtünmenin Arap toplumunda köklü bir gelenek olduğunu ve özellikle saygın ve aristokrat ailelere mensup kadınların cahiliye döneminde de başörtüsü kullandıklarını beyan etmektedir. (bk. Süleyman Ateş, "Örtünme", *Kur'an Mesajı İlmî Araştırmalar Dergisi* 10-11-12 (Ağustos, Eylül, Ekim 1998): 20.

⁷⁸ Taberî, *Câmi'u'l-beyân*, 22: 6-8.

2.7. Ahzâb Sûresi 59. Âyet

يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ قُلْ لِرِجَالِكُمْ وَبَنَاتِكُمْ وَنِسَاءِ الْمُؤْمِنِينَ يُدْنِينَ عَلَيْهِنَّ مِنْ جَلَابِيبِهِنَّ ذَلِكَ أَدْنَىٰ أَنْ يُعْرَفْنَ فَلَا يُؤْذَيْنَ وَكَانَ اللَّهُ غَفُورًا رَحِيمًا

Ey Peygamber! Hanımlarına, kızlarına ve mü'minlerin kadınlarına söyle! (Herhangi bir ihtiyaç için dışarı çıkarken) dış elbiselerini giysinler. Bu (elbise) onların tanınmaları ve incitilmemeleri için en uygun olanıdır. Allah çok bağışlayandır; çok merhamet edendir.

Âyetin nüzûl sebebi: Bu âyetin iniş sebebi hakkında kaynaklarda şu bilgiler aktarılmaktadır: *i.* Medine'de bazı münafıklar, görüntüsü ve elbisesi kötü bir kadına rastladıklarında, onun hür mü yoksa cariye mi olduğunu ayırt edemezlerdi. Dolayısıyla bu kadını fahişe zannederek ona sarkıntılıkta bulunurlar ve böylelikle mü'min kadınlara eziyet verirlerdi. Âyet bunun üzerine indirilmiştir.⁷⁹ *ii.* Medine'de evler hem küçük hem de dardı ve içinde tuvalet yoktu. Kadınlar da tuvalet ihtiyacı için dışarı çıkarlar ve bu ihtiyaçlarını kırdaki giderirlerdi. Bazı fâsıklar bu kadınları takip ederler; üzerinde cilbâb/dış elbisesi olan kadınların hür olduklarını bildiklerinden kendilerine ilişmezler; fakat cilbâb olmayanların cariye oldukları gerekçesiyle onlara sarkıntılık eder ve böylece eziyet verirlerdi. İşte âyet bu gibi davranışlar üzerine indirilmiştir.⁸⁰ *iii.* Erkeklerin, kadınların evlerinin önüne oturup sokakta ip eğirmeleri ve Hz. Peygamber'in eşlerinin bundan rahatsız olmaları üzerine bu âyet nazil olmuştur.⁸¹ *iv.* Hz. Peygamber'in eşleri geceleyin bazı ihtiyaçları (muhtemelen tuvalet ihtiyacı) için dışarı çıkarlardı. Münafıklardan bazıları da onların önlerine çıkar ve kendilerini rahatsız ederlerdi. Mü'minlerin anneleri bu durumdan şikâyetçi oldular. Kendileri bu konuda uyarılan münafıklar: "Biz bunu sadece cariyelere yapıyoruz" dediler. Bunun üzerine ilgili âyet indirilmiştir.⁸²

Müslüman hanımlara yönelik mesajların yer aldığı bu âyette dikkat çeken konular şunlardır:

- Bu âyette Yüce Allah, Hz. Peygamber'e hitapla eşlerine, kızlarına ve mü'minlerin hanımlarına iletilmek üzere *cilbâblarını* üzerlerine alıp salmalarını emretmektedir. Bu emrin gerekçesi olarak kendilerinin tanınmaları ve eziyete uğratılmamaları belirlendiğine göre ilgili emrin uygulama alanı evlerin içi değil, namahremlerin bulunduğu dış ortamlardır.

⁷⁹ Taberî, *Câmi'u'l-beyân*, 18: 127.

⁸⁰ Vâhîdî, *Esbâbü'n-nüzûl*, 257.

⁸¹ Taberî, *Câmi'u'l-beyân*, 22: 34.

⁸² Suyûtî, *Lübâbü'n-nükûl*, 2: 83-84. Ahzâb sûresi 59. âyetin sebab-i nüzûlü hakkında geniş bilgi için bk. Çetiner, *Esbâb-ı Nüzûl*, 2: 738-739.

- Âyette geçen يُدْنِنُ *yüdnîne* fiili “yaklaştırmak” manasına gelmekle birlikte beraberinde kullanılan عَلَيَّ *‘alâ* edatı gereği “kaplamak, sarkıtmak, üzerini sıkıca örtmek”⁸³ gibi anlamlar vermektedir. Üzerine sarkıtılması istenen şey de cilbâbdır.
- Kaynaklarda, bu âyet indirildiğinde sahâbî hanımların ilgili emre azami özen gösterdikleri ve o dönemde kadınlara sataşılması olaylarının yaygınlığı nedeniyle dışarı çıkarlarken üzerlerine cilbâblarını aldıkları belirtilmektedir.⁸⁴
- Âyette, kadınların dışarı çıkarken cilbâb denen örtüyü üzerlerine almalarının gerekçesi olarak, tanınmaları ve böylece eziyete yani tacize uğratılmamaları gösterilmektedir.
- Bu âyet, vahyin indirildiği dönemde kadınların toplumsal hayatın bir parçası olduklarının ve dış ortamlarda bulunabildiklerinin en önemli delillerindendir. Zira âyette kadınların dışarı çıkarlarken cilbâba bürünmeleriyle ilgili olarak, buldukları ortamlarda “tanınmaları” ve sözlü ya da fiili “eziyete uğratılmamaları” şeklinde ifade edilen gerekçe de bunu desteklemektedir.
- Bu âyeti, Nûr sûresi 30. âyetle ilişkilendirdiğimizde şunları söylemek mümkündür: Kuşkusuz tesettür ve onun bir örtünme aracı olan cilbâb Yüce Allah’ın kadınlara yönelik açık bir emridir. Ancak “Kur’ân’da emredildiği üzere dışarı çıkarken üzerlerine dış giysilerini almayanlar tacizi hak ediyorlar” şeklindeki bir düşünce veya söylem son derece yanlıştır; son derece sorunludur. Hiç kimsenin bir başkasını rahatsız etme hakkı yoktur; hiçbir erkek de karşısındaki kadın gerektiği şekilde örtünmedi diye ona sözlü veya fiili tacizde bulunma ya da sarkıntılık yapma hakkına sahip değildir. Zaten Nûr sûresi 30. âyette, toplumsal hayatta haramlara karşı dikkatli davranma, gözlerini haramdan alıkoyma ve iffet ve namuslarını koruma konularında öncelikle erkeklere emir verilmektedir.
- Bu âyet, Kur’ân’ın kadınıyla erkeğiyle sağlam, imanlı, ahlâklı, iffetli, namuslu, kişilikli, duyarlı ve sorumlu bireylerden müteşekkil bir toplum oluşturma hedefine doğrudan katkı sunmakta ve insanlara yol göstermektedir. Bu amaçla, bir dizi düzenlemelere yer verilmekte ve muhatapların bunlara azami ölçüde riayet etmeleri beklenmektedir.

⁸³ Isfehânî, “Dny”, 318-319.

⁸⁴ Semerkandî, *Baḥru’l-’ulûm*, 3: 72-73; Taberî, *Câmi’u’l-beyân*, 22: 46-47; Zemaşerî, *el-Keşşâf*, 4: 542-543.

- Yüce Allah âyetin son bölümünde غَفُور *ğafûr* ve رَحِيم *rahîm* sıfatlarına vurgu yaparak, her kim bir hata yapar da samimiyetle affedilme dileğinde bulunursa, bu gibileri bağışlayacağını, zira rahmet ve merhame-tinin eşsiz ve erişilmez olduğunu özellikle hatırlatmaktadır.

Netice itibariyle Ahzâb sûresi 59. âyette Yüce Allah (cc), dışarı çıkar-ken kadınların cilbâblarını üzerlerine almaları gerektiğini ve bunun gerekçesinin de onların tanınmaları ve böylece sözlü ya da fiili tacize uğratılmamaları olduğunu belirtmektedir.

3. TESETTÜRE BÜRÜNMENİN AMAÇLARI

Bu başlık altında tesettüre bürünmenin amaçlarından kısaca söz et-mek ve sadece Kur'ân âyetlerinde belirtilen hedeflerle yetinmek istiyoruz. Zira bu konunun detaylandırılmasının, araştırmamızın bir makaleden çok daha fazla boyuta ulaşmasına sebep olacağı kanaatindeyiz. Ayrıca bu baş-lığın müstakil bir makaleye konu olabileceğini düşünüyoruz. Bu kapsam-da Kur'ân'da örtünmeyi konu edinen âyetlerden anlaşıldığına göre teset-türün/örtünmenin amaçları şunlardır:

- Takvâ elbisesine bürünmek (el-A'râf 7/26).
- Edep yerlerini gizlemek (el-A'râf 7/26).
- Süslenmek (el-A'râf 7/26).
- Şeytan ve taraftarlarının saldırılarına karşı tedbirli olmak (el-A'râf 7/27).
- Gözleri harama bakmaktan sakındırmak (en-Nûr 24/30-31).
- Namus ve iffeti korumak (en-Nûr 24/30-31, 60).
- Zîneti teşhir etmemek (en-Nûr 24/31, 60).
- Yüce Allah'a yönelmek (en-Nûr 24/31).
- Tertemiz arınmak (el-Ahzâb 33/33).
- Yüce Allah'ın emrine itaat etmek (el-Ahzâb 33/59).
- Tanınmak ve sözlü ya da fiili tacize uğratılmamak (el-Ahzâb 33/59).
- Güzel görünmek (el-A'râf 7/31).

Görüldüğü üzere Kur'ân'ın tesettürle ilgili amaçları, bireyin Yüce Allah'ın emir ve yasaklarına riayet ve kulluk konusundaki samimiyetini en ideal şekilde ortaya koymasını öngören, Müslümana helal-haram du-yarlılığı kazandıran, bir mü'minin asla feragat edemeyeceği ahlâk, edep, hayâ, namus, iffet, temizlik, arınma, zînet ve güzellik gibi değerleri önem-seyen, kişiye en büyük düşmanı olan şeytanın şerrinden korunmayı salık

veren ve bireyin toplumda -insan olarak- hak ettiği saygınlığı kazanmasını ve hiçbir sözlü ya da fiili saldırıya maruz kalmamasını arzulayan bir mahiyet arz etmektedir.

4. TESETTÜRE UYGUN ELBİSENİN TAŞIMASI GEREKEN NİTELİKLER

Kur'ân ve Sünnet'te tesettüre uygun elbisenin taşınması gereken nitelikler -kısaca- şunlardır:

- Takvâya uygun olmak (el-A' râf 7/26).
- Temiz olmak.⁸⁵ Çünkü temizlik imandandır.⁸⁶
- İnsanın vücudunu/tenini göstermeyecek şekilde kalın olmak.⁸⁷
- Vücut hatlarını teşhir edecek düzeyde sıkı ve dar olmamak.⁸⁸
- Kadın elbisesi erkek kıyafetine, erkek kıyafeti de kadın elbisesine benzememek.⁸⁹ Zira her iki cinsin de kendilerine uygun kıyafetleri vardır. Bu nedenle karşı cinse özentî, fitrattan sapma ve ruhsal bozukluk olarak nitelendirildiğinden⁹⁰ böylesi olumsuz tutum ve davranışlardan kaçınmak gerekmektedir.

Kur'ân ve Sünnet'e göre tesettüre uygun elbisenin taşınması gereken özellikler dikkate alındığında İslâm dininin, Müslümanın kıyafetinin nasıl olması ya da olmaması gerektiği noktasında ölçülerini belirlediği ve bu kıyafetin de insanın fıtrî, tabîî, dinî ve örfî niteliklerine uygun olduğu anlaşılmaktadır.

SONUÇ

"Kur'ân-ı Kerîm'in Tesettüre Bakışı" konusunun işlendiği bu makalede şu sonuçlara ulaşılmıştır:

- Tesettür/örtünmek Yüce Allah'ın (cc) insan fıtratına uygun bir emridir; örtünmek ve süslenmek için elbise ikramı Yüce Allah'ın insanlık ailesine bir lütfudur ve tesettürde aslolan takvâ elbisesine büründürmektir.
- Tesettürle ilişkili âyetlerde Yüce Allah'ın, Hz. Âdem ve eşinin maruz kaldığı durum üzerinden şeytanın aldatmalarına karşı insanoğlunu güçlü

⁸⁵ Tirmizî, "Edeb", 41; Ebû Dâvûd, "Libâs", 14; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 7: 357.

⁸⁶ Müslim, "Tahâret", 1; Dârimî, "Vudû", 2.

⁸⁷ Hayreddin Karaman, *Helaller ve Haramlar* (İstanbul: İz Yayınları, 2012), 50.

⁸⁸ Karaman, *Helaller ve Haramlar*, 50.

⁸⁹ Buhârî, "Libâs", 28; Tirmizî, "Edeb", 34; Ebû Dâvûd, "Libâs", 27, 28; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 2: 325.

⁹⁰ Karaman, *Helaller ve Haramlar*, 51.

bir şekilde uyarması, tesettürün iffet, edep ve hayâ açısından ne denli önemli olduğunu göstermektedir. Zira şeytanın en önemli amaçlarından birisi, edep yerlerinin açılmasını sağlayarak insanın takvâ elbisesini çıkartmaktır.

- Tesettür sadece kadınlarla ilgili bir mesele değildir; tesettür kadınları ilgilendirdiği kadar erkekleri de ilgilendirmektedir. Dolayısıyla gözleri harama bakmaktan sakınmak, iffet ve namusu korumak hem erkeklerin hem de kadınların bir görevidir. Kadınlar ayrıca (yüz ve el gibi) görünen kısımlar müstesna zînetlerini teşhir etmemek, başörtülerini tâ yakalarının üzerine kadar sarkıtmak/salmak, zînetlerini mahrem ya da özel durumlu kişilerden başkasına göstermemek ve gizledikleri zînetleri anlaşılın diye ayaklarını yere vurmamakla da sorumludurlar.
- Takvâ elbisesine bürünmek için sadece örtünmek yetmemekte; bunu davranışlara yansıtmak ve yaşam biçimine dönüştürmek gerekmektedir.
- Tesettür konusunda nikah yani cinsel ihtiyacı kalmayan, evlenme arzusu duymayan yaşlı kadınlara yönelik istisnai hükümler bulunmaktadır. Bu kapsamda yaşlı kadınlar zînetlerini teşhir etmeksizin dış elbiselerini çıkarabilirler. Fakat kadının yaşı ne olursa olsun, iffetini korumak zordur.
- Kur'ân'da tesettürle ilgili âyetlerde Yüce Allah, Hz. Peygamber'in eşleri üzerinden ümmetin tüm kadınlarına sosyal hayat, tesettür ve ibadet konularında bir dizi uyarıda bulunmaktadır.
- Kadınlar, sosyal hayatın bir parçasıdır. Bu nedenle tesettürün bir bölümü olan cilbâbı, dışarı çıkarken üzerlerine almaları Yüce Allah'ın kadınlara bir emridir. Bunun temel gerekçesi, onların tanınmaları ve sözlü ya da fiili tacize uğratılmamalarıdır.

Kur'ân'da tesettürle ilişkili olarak zikredilen ve yukarıda sözlük ve terim anlamları verilen kavramlar çerçevesinde de şu sonuca ulaşılmıştır: *Libâsın*, "insan bedeninin tamamını örten elbise", *hımârın* (ç. humur), "kadının baş ve boynunu örten ve yakasına kadar uzanan örtü yani başörtüsü", *sebin* (ç. siyâb), "insan bedeninin tamamını örten dış elbise" ve *cilbâbın* (ç. celâbîb), "kadının, kendiliğinden görünen el, yüz ve ayaklar dışında bedeninin tamamını örten dış giysi, kadınların dışarıya çıktıklarında baştan ayağa kadar örtünmek üzere giyindikleri dış elbise" şeklinde tanımlanmaları hasebiyle, tesettürün sadece başörtüsünden ibaret olmadığı; başörtüsüyle birlikte insan bedeninin tamamını örten,

takvâya uygun, temiz, insan vücudunu/tenini göstermeyecek şekilde kalın, vücut hatlarını teşhir etmeyecek düzeyde geniş ve kadın elbisesi erkek kıyafetine, erkek kıyafeti de kadın elbisesine benzemeyecek şekilde bir kıyafet ve giyim tarzı olduğu anlaşılmaktadır.

En doğrusunu Yüce Allah (cc) bilir.

KAYNAKÇA

- 'Abdu'l-Bâkî, Muhammed Fuâd. "Lbs". *el-Mu'cemü'l-müfehras li elfâz'l-Kur'âni'l-Kerîm*. 744-745. Kahire: Dâru'l-Hadîs, 2001.
- Abalı, Nurullah. *Geleneksellik ve Modernizm Açısında Kılık Kıyafet*. İstanbul: İlke Yayınları, 2009.
- Ahmed b. Hanbel, 'Abdullâh Ahmed b. Muhammed Şeybânî. *el-Müsned*. 20 Cilt. Kahire: Dâru'l-Hadîs, 1995.
- Âlûsî, Ebu'l-Fadl Mahmûd. *Rûhu'l-me'ânî fi tefsîri'l-Kur'âni'l-'azîm ve's-seb'î'l-mesânî*. 30 Cilt. Beyrut: Dâru İhyâi't-Türâsi'l-'Arabî, 1985.
- Apaydın, H. Yunus. "Tesettür". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 40: 538-543. İstanbul: TDV Yayınları, 2011.
- Arslan, Ali - Çaylak, Melek. "Tesettür Giyimi Etkileyen Tüketim Kültürü Faktörleri Üzerine Uygulamalı Bir Araştırma". *Akademik İncelemeler Dergisi* 13/1 (Nisan 2018): 41-70.
- Ateş, Süleyman. "Örtünme". *Kur'an Mesajı İlmî Araştırmalar Dergisi* 10-11-12 (Ağustos, Eylül, Ekim 1998): 14-26.
- Beğavî, Ebû Muhammed Huseyn b. Mes'ûd. *Me'âlimü't-tenzîl*. 8 Cilt. Riyad: Dâru Tayyibe, 1409.
- Buhârî, Ebû 'Abdillâh Muhammed b. İsmâîl. *el-Câmi'u's-sahîh*. 8 Cilt. Katar: Vizâratü'l-Evkâf ve's-Şuûni'l-İslâmiyye, 2015.
- Cevherî, Ebû Nasr İsmâîl b. Hammâd. "Str". *es-Sihâh fi'l-luğa ve'l-'ulûm*. 1: 566. Beyrut: Dâru'l-Hadâratî'l-'Arabiyye, 1974.
- Çağrı, Mustafa. "Saygı", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 36: 211. İstanbul: TDV Yayınları, 2009.
- Çetin, Hilal. *Moda ve Tesettür Algısı Üzerine Bir Araştırma*. Yüksek Lisans Tezi, Ondokuz Mayıs Üniversitesi, 2018.
- Çetiner, Bedreddin. *Fâtiha'dan Nâs'a Esbâb-ı Nüzûl -Kur'ân Âyetlerinin İniş Sebepleri-*. 2 Cilt. İstanbul: Çağrı Yayınları, 2013.
- Dârimî, 'Abdullâh b. 'Abdirrahmân. *es-Sünen*. 2 Cilt. Dimaşk: Dâru'l-Mustafâ, 2007.
- Dozy, Reinhart Pieter Anne. *Dictionnaire Détaillé Des Noms Des Vêtements Chez Les Arabes*. Amsterdam: Jean Müller, 1845.
- Ebû Dâvûd, Süleymân b. Eş'as. *es-Sünen*. 5 Cilt. Cidde: Dâru'l-Kible li's-Sekafeti'l-İslâmiyye, 1988.
- Ebû Hayyân, Muhammed b. Yûsuf el-Endelüsî. *el-Baḥru'l-muḥîṭ*. 8 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-'İlmiyye, 1993.

- Ensari, Abdurrahman. *Hicab ve Zina Ayetlerinin Yorumunda Ortaya Çıkan Problemler*. İstanbul: Kahraman Yayınları, 2004.
- Erdem, Sargon. "Car". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 7: 157. İstanbul: TDV Yayınları, 1993.
- Ezherî, Ebû Mansûr Muhammed b. Ahmed. "Str". *Tehzîbu'l-luğa*. 2: 1624-1625. Beyrut: Dâru'l-Ma'rife, 2001.
- Ferrâ, Ebû Zekeriyâ Yahyâ b. Ziyâd b. 'Abdillâh. *Me'âni'l-Kur'ân*. 3 Cilt. Beyrut: 'Ilmu'l-Kütüb, 1983.
- Isfehânî, Ebu'l-Kâsım Huseyn b. Muhammed Râğıb. "Str". *el-Müfradât fi ğarîbi'l-Kur'ân*. 396. Beyrut: Dâru'l-Ma'rife, ts.
- İbn Fâris, Ebu'l-Huseyn Ahmed b. Zekeriyâ. "Str". *Mücmelü'l-luğa*. 2: 278-279. Beyrut: Müessesetü'r-Risâle, 1986.
- İbn Kesir, Ebu'l-Fidâ İsmâîl. *Tefsîru'l-Kur'an'il-azîm*. 16 Cilt. Kahire: y.y., 2000.
- İbn Manzûr, Ebu'l-Fadl Cemâlüddîn Muhammed b. Mükerrrem el-Mısırî. "Str". *Lisânü'l-Arab*. 7: 121. Beyrut: Dâr Sâdır, 2003.
- İbnu'l-Cevzî, Ebu'l-Ferac Cemâlüddîn 'Abdurrahman b. 'Ali b. Muhammed. *Zâdü'l-mesîr fi 'ilmi't-tefsîr*. 9 Cilt. Beyrut: y.y., 1994.
- Karaman, Hayreddin. *Helaller ve Haramlar*. İstanbul: İz Yayınları, 2012.
- Mâturîdî, Ebû Mansûr Muhammed b. Muhammed b. Mahmûd. *Te'vîlâtü ehli's-sünne*. 17 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, 2005.
- Müftüoğlu, Merve. *Örtünmenin Tesettüre Dönüşme Sürecinde Nur Suresi 31. Ayetin Rolü*. Yüksek Lisans Tezi, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi, 2018.
- Müslim, Ebu'l-Huseyn Müslim b. Haccâc. *el-Câmi'u's-sahîh*. 9 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, 1994.
- Okuyan, Mehmet. *Çok Anlamlılık Bağlamında Kur'ân Sözlüğü*. İstanbul: Düşün Yayınları, 2015.
- Özbek, Fatma. *İslam'da Tesettür*. Yüksek Lisans Tezi, Dicle Üniversitesi, 2013.
- Özüdoğru, Büşra. *Farklı Nesillerde Tesettür Algısı*. Yüksek Lisans Tezi, Necmettin Erbakan Üniversitesi, 2017.
- Râzî, Ebû 'Abdillâh Muhammed b. Ömer Fahreddîn. *Mefâtîhu'l-ğayb*. 32 Cilt. Beyrut: y.y., ts.
- San'ânî, 'Abdürrezzâk b. Hemmâm. *Tefsîru'l-Kur'ân*. 3 Cilt. Riyad: Mektebetü'r-Rüşd, 1989.
- Semerkindî, Nasr b. Muhammed. *Tefsîru Ebi'l-Leys: Bahru'l-'ulûm*. 4 Cilt. Beyrut: y.y., 1996.
- Suyûtî, Ebu'l-Fazl Celâlüddîn 'Abdurrahmân b. Muhammed. *ed-Dürü'l-mensûr fi't-tefsîr bi'l-me'sûr*. 17 Cilt. Beyrut: y.y., 1993.
- Suyûtî, Ebu'l-Fazl Celâlüddîn 'Abdurrahmân b. Muhammed. *Lübâbü'n-nükûl fi esbâbi'n-nüzûl*. Lübnan: Müessesetü'l-Kütübî's-Sekafiyye, 2002.
- Şahin, Hatice. *Kur'ân'da 'Takvâ' Kavramı*. Samsun: Etüt Yayınları, 2011.
- Taberî, Ebû Ca'fer Muhammed b. Cerîr. *Câmi'u'l-beyân 'an te'vîli âyi'l-Kur'ân*. 7 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Ma'rife, 1988.
- Tabersî, Ebû 'Alî Emînüddîn el-Fazl b. el-Hasen. *Mecma'u'l-beyân fi tefsîri'l-Kur'ân*. 12 Cilt. Beyrut: y.y., 1995.

- Tezcan, Hülya. "Ferace". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 12: 349-350. İstanbul: TDV Yayınları, 1995.
- Tirmizî, Ebû 'Îsâ Muhammed b. 'Îsâ. *es-Sünen*. 5 Cilt. Kahire: Mustafâ el-Bâbî el-Halebî, 1937.
- Tok, Fatih - Müftüoğlu, Merve. "Nur Suresi 31. Ayetin Tesettür Bağlamında İncelenmesi". *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 5/9 (Aralık 2018): 79-107.
- Vâhidî, Ebu'l-Hasen. *Esbâbü'n-nüzûl*. Beyrut: y.y., 1991.
- Zemahşerî, Ebu'l-Kâsım Mahmûd b. Ömer b. Muhammed. *el-Keşşâf 'an hakâiki't-tenzîl ve 'uyûni'l-ekâvîl fi vucûhi't-te'vîl*. 4 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, 1995.